

ՅԱԻՆՈՒԱԾ ՄԱՍԻՆ

«Ազգակ»-ի նախաձեռնած «Ապագայ լրագրողներ» անունը կրող ծրագիրին Բ. Եւ Գ. փուլերու աւարտին առիթով կը հրատարակենք զոյգ փուլերուն հետեւած աշակերտներուն եւ ուսանողներուն գրութիւնները, որոնք ներկայացուած են իբրև վերջին աշխատանք՝ աւարտելու ծրագիրը:

Լրագրողական-վարժողական այս ծրագիրը, որուն Բ. Եւ Գ. փուլերու գործադրութիւնը իրականացաւ Գալուստ Կիլային կեան հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքին աշակցութեամբ, ստեղծեց առիթ մը, որ տասնեակ երիտասարդներ մասնակցին ծրագիրին եւ արտադրեն փունչ մը գրութիւններ, որոնցմով կազմուեցաւ այս յաւելուածը:

Յարտարակութիւնը կ'ընդգրկէ յօդուածներ, լրագրութիւն, հարցագրոյց, ուսումնասիրութիւն եւ այլ գրութիւններ, որոնցմէ կ'առանձնացնենք Կայել Ապուսէֆեանի աշխատանքը, որ լսատեսողական աշխատանք մըն է: Ան կարճ ժապաւեն մը պատրաստած է յոյսի մասին: Այս յաւելուածին մէջ հրատարակուած է տեսանիւթիւն ենութիւններ կապը, որուն միանալով կրնանք դիտել ժապաւենը:

2020-ին, Բ. փուլի մասնակիցներուն ծրագիրը չաւարտած մեզմէ բաժնուեցաւ մեր ապագայ լրագրողներէն Կարեն Խիւտավերտեանը: Անողոք հիւանդութիւնը պատճառ դարձաւ անոր մահուան, սակայն հիւանդութեան դէմ պայքարող Կարենը պարտաճանաչ կերպով, բժախնդութեամբ, մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցաւ ծրագիրին, այսքան՝ ինչքան որ արտօնեց առողջական իր վիճակը:

Կարենին անունը այս հրատարակութեամբ արձանագրուած կը մնայ ընդմիշտ ապագայ լրագրողներու մեր ցանկին մէշ:

Յաւելուածին մէջ լոյս տեսած գրութիւնը, որ իր ստորագրութիւնը կը կրէ, անոր կատարած լրագրութեան պատառի մըն է:

Կարենի լրագրական այս աշխատանքը կը հրատարակենք իր փոխանցած խոր պատգամին, այժմէականութեան, ճիշդ դատողութեան եւ մարզական ոգի դրսեւորող ուսանելի խորհուրդին համար:

Յաւելուածին լոյս ընծայումին առիթով «Ազգակ»-ի անունով շնորհակալութիւն կը յայտնենք ծրագիրին յաջողութեան նպաստած բոլոր դասախոսներուն՝ Լիբանանի մէջ թէ օտար երկիրներու: Անոնց անվերապահ գործակցութիւնը հարստացուց մեր ծրագիրը:

Խոր շնորհակալութիւն նաեւ հայկական դպրոցներուն՝ անոնց ցուցաբերած բաց գործակցութեան համար:

«Ազգակ» ճիգ պիտի չխնայէ նման հրատարակութիւնները յաճախակի դարձնելու եւ պիտի ըլլայ երիտասարդութեան արտայայտելիք խօսքին ու մտածումին մնայուն հարթակը:

ԱՐՁՈ ՊԱԼԵԱՆ

ԻՆՔՍ ՀԱՅԵԼԻ ԱՌՋԵՒ

Ո՞վ երիտասարդ, ա՞լ պատանի չես, պիտի ուղղուիս դեպի նոր հորդուններ, սորվիս անցեալու, ապրիս ներկադ՝ ծրագրելով ապագադ:

Անցեալդ քու ապրումներդ են ու յիշատակներդ. անոնք կը մնան քուկդ: Յոն՝ գործած ես արարքներ, որոնք, կամայ թէ ակամայ, պէտք եր որ պատահէին, այդ եր ճակատդ գրուած: Ուրեմն խուսափէ. դուն թէզ մեղադրելէ եւ հեռու մնայ «Երանի»-ներէ եւ «ինչո՞ւ»-ներէ... եթէ բարեկամներ կային կեանքիդ մէջ, ու հիմա ա՛լ չկան, ուրեմն այդ պարզապէս ընտրութիւնն էր կա՛մ քու, կա՛մ անորը, ու վե՛րջ: Ապրածդ անցեալ է, անիկա փոխել հնարաւոր չէ, ջնջել կամ մոռնալ՝ հնարաւոր չեն. կան պահեր, որոնք երբեք չեն մոռնար, ու թերեւս չեն ուզեր ալ մոռնալ, որովհետեւ այդ պահերն են, որոնք կերտեցին քու անհատականութիւնդ եւ թէզ դարձուցին այսօրուան երիտասարդը: Ժամանակդ ծախսելով անցեալին վրայ՝ մի՛ կորսնցներ կեանքով լեցուն ներկադ, եւ քանի ուշ չէ, օն, հայեացը դարձուր դեպի ապագայ, ուր պիտի իրականացնես երազանքներդ ու նպատակներդ:

Յետաքրքրական է մտածել ապագայի մասին, որմէ կ'ակնկալես նոր աշխարհ. թերեւս ճիշդը այդ է, ապրիլ ներկան եւ նայիլ միայն առաջ... Կատահաբար, կը մտածես, թէ ինչ կը սպասէ թէզի, վաղը ինչ պիտի ըլլայ. վատը պէտք չէ մտածել ապագայի մասին, որովհետեւ կեանքը ի վերջոյ ձեռքերուդ մէջն է, որ կը ստեղծուի, քու մտքերովդ եւ ներկայիս կատարած որոշումներով: Որքան հիանալի իրադարձութիւններ կը սպասեն թէզի, որքան երջանիկ պահեր, եւ թէկուզ այդ միտքը կը ստիպէ թէզի շարունակել ապրիլ...

Կեանքը անկանխատեսանելի է, սակայն դուն կրնաս հաստատքայլերով եւ վճռական կամքով նայիլ ապագայի «աչքերուն» մէջ, ուր պիտի պայքարի՛ս, յաղթահարե՛ս դժուարութիւնները, դիմագրաւե՛ս մարտահրաւերներն ու սորվիս փորձառութիւններէդ: Այո՛: Անցեալը չի փոխուիր, բայց ներկան ու ապագան... անոնցմով կրնաս ստեղծել քու հեքիաթը:

ՈՒԹԱՍ ՍԱԼԼՈՒՄ

ՓԱՅԼՈՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆԸ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԶԱՆՔՆ Է

Յաճախ կը լսենք, որ Երիտասարդութիւնը ազգի մը ապագան է, եւ ընդհանրապէս խօսքը իոն կ'աւարտի եւ գործադրութեան դժուար թէ անցնի: Նախ պէտք է հասկնանք, թէ ի՞նչ կը նշանակէ ապագայ եւ ինչպէս կարելի է կերտել այդ ապագան:

Ազգ մը իր ապագան կը կերտէ իր ժողովուրդի միասնական ջանքով եւ բոլորին մասնակցութեամբ: Տարեցները կ'ուղղեն երեցները, երեցները երիտասարդները եւ երիտասարդներ՝ պատանիները: Յետեւաբար կարելի չէ պատասխանատուութենէ փախչի եւ ըսել, որ Երիտասարդութիւնը առանձին կրնայ փայլուն ապագայ մը կերտել: Այս գաղափարն է, որ «Ազդակ» օրաթերթը, գործակցութեամբ «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութեան, գործադրութեան դրաւ եւ «Ապագայ լրագրողներ»-ու պատրաստութեան երկրորդ ծրագիրը ամբողջացուց:

Ես եւ խումբ մը երիտասարդներ այդ ծրագիրին մաս կազմեցինք 2019-ին, այս յոյսով, որ մեկ տարւան ընթացքին առիթը կ'ունենանք իրացնելու լրագրութեան մարզի եւ «Ազդակ»-ի մասին անհրաժեշտ բոլոր մանրամասնութիւնները եւ զարգացնելու յատկապէս հայոց լեզուի նկատմամբ մեր գիտելիքները: Դժբախտաբար 17 հոկտեմբեր 2019-ի ժողովրդային շարժումը, «Զորոնա» ժահը, Պեյրութի նաւահանգիստի պայթումը եւ տնտեսական տագնապը խոչընդոտ հանդիսացան այս ծրագիրի ամբողջացման:

Չուրջ երկուրուկես տարի ետք, յունիս 2022-ին մենք առիթը ունեցանք վերադառնալու շաբաթական մեր դասախոսութիւններուն եւ յաջողութեամբ ամբողջացուցինք ծրագիրը:

Յարկ է նշել, որ այս ծրագիրը մեզի ցոյց տուաւ, թէ իրաքանչիւր երիտասարդ ունի իր հետաքրքրութիւնները եւ ծիրեցը: Մեզմ շատեր հետաքրքրուած էին թղթակցութեամբ, ուրիշներ՝ լուրերու կամ հարցազրոյցներու պատրաստութեամբ: Այս բոլորը բնականաբար հարստացուցին մեր հանդիպումները եւ առիթ ընծայեցին, որ առաւելագոյն ծեւով օգտուինք փոխանցուած նկատերէն:

Մենք ունեցանք բազմաթիւ, իրայատուկ եւ այլազան մարզերէ եկած մասնագետներ եւ դասախոսներ, ինչպէս՝ արուեստաբան դոկտ. Մովսէս Յերկելեան, պատմաբան Երուանդ Փամպուրեան, «Ազդակ»-ի տնօրին եւ գլխաւոր խմբագիր Շահան Գանտահարեան, Թումոյի տնօրին Մարի Լու Փափազեան, դոկտ. Խաչատուր Ստեփանեան եւ Յամազգային «Վ. Սեթեան» իրատարակչատան տնօրին Յակոբ Յաւաթեան: Ապագայ լրագրողներու մեր խմբակը նաեւ այցելեց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դպրեվանք ու «Կիլիկիա» թանգարան: Այս տեսակցութիւնները եւ այցելութիւնները դաստիարակիչ պահեր էին մեր բոլորին համար՝ նկատի ունենալով, որ մենք ծանօթացաւք մեր անցեալին, վերլուծեցինք մեր ներկան եւ տեսլականներ գծեցինք մեր ապագային մասին:

Այսօր՝ Լիբանանի ներկայ տագնապալի օրերուն, Երիտասարդութիւնը եւ յատկապէս լիբանանահայ երիտասարդութիւնը տակալին յուսահատած չէ եւ ամեն օր նոր յաջողութիւններ կ'արձանագրէ: Երիտասարդութիւնը իր բոլոր կարողութիւններով ու եռանդով իր ազգին եւ ժողովուրդին կողքին է: Մենք կարիք ունինք ոչ միայն լրագրողներու, այլեւ՝ զինուորներու, քաղաքագետներու, դիւնա-

գետներու, տնտեսագետներու, արհեստատորներու եւ արուեստաբաններու: Մենք կարիք ունինք մեր ամբողջ ժողովուրդին, որպէս կանգուն եւ մեր գաղութերն ու հայրենիքը պահենք ամուր:

«Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրը իր ծառալով կրնայ փոքր ըլլալ, սակայն անոր ազդեցութիւնը մեծ է: 2019-ին այս խմբակին մաս կազմած երիտասարդներն շատերուն անունները արդէն իսկ կը գտնէր «Ազդակ»-ի զանազան թիւերու մեջ՝ իրեւ յօդուածագիրներ կամ զրուցավարներ: Յետեւաբար ծրագիրը յաջողած է:

Աւարտին «Ապագայ լրագրողներ»-ու խմբակին կողմէ կ'ուզեմ շնորհակալութիւն յայտնել «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութեան, «Ազդակ»-ի տնօրենութեան եւ պաշտօնեութեան, որոնք համբերութեամբ հետեւեցան մեզի եւ մեր քայլերը ուղղեցին՝ մեզ միշտ մղելով լաւին ու լաւագոյնին:

Ի՞ՆՉ ԸՐԻՆՔ ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՄԱՐ

Ամօթալի համաձայնութենեն Երեք տարիներ ետք, ահա այսօր Արցախը ամբողջովին յանձնուած է: Երեք տարիներ առաջ այս կամ այն պատճառներով պարտուեցանք Արցախի Երրորդ պատերազմը Եւ ստիփուած՝ դիմեցինք պարտութեան հրադադարին: Պարտութեան պատճառները շատ են: Դաւաճանութիւն, տարիներու վրայ կուտակուած փտածութիւն եւ ամենն կարեւոր՝ անտարբերութիւն:

Անտարբերութիւն՝ Արցախի հանդեպ, որ ծագեցա «թաւշեայ յեղափոխութենեն» ետք: «Յեղափոխութիւնը» ստեղծեց նոր մտայնութիւն մը, որ հարցականի տակ դրաւ Արցախի կարեւորութիւնը: Յայաստանի ժողովորդը հաւատալով, որ ամերիկեան երազը պիտի ապրի Յայաստանի մէջ, սկսաւ Արցախը տեսնել իբրեւ խոչընդոտ, որ կը դժուարացնէ ճամբան՝ հասնելու «հայկական երազին»:

Գալով ներկայ իրավիճակին՝ Յայաստանի մէջ, եկեք ու առաջինը մենք մեզ դատենք: Արցախի Երրորդ պատերազմն անցած է Երեք տարի, ի՞նչ ըրինք Երեք տարիներու ընթացքին. ոչինչ: Նստանք ու դիտեցինք, թէ ինչպէս Փաշինեանի կառավարութիւնը կը յանձնէ Արցախը: Ի՞նչ ըրինք, երբ գերազոյն հրամանատարին որոշումով հայկական զօրքերը լքեցին Արցախը: Ի՞նչ ըրինք, երբ Յայաստանի Ազգային ժողովը սկսաւ ազրաբեճանական անուններով խօսիլ Արցախի մասին:

Սկսան ցոյցեր... Արցախի արտաքին գործոց նախարարութիւնը յայտարարեց, որ Արցախը չի մասնակցիր Երեւանի մէջ կայացող Արցախի համար ցոյցերուն եւ զանոնք կը գնահատէ իբրեւ իշխանափոխութեան փորձ: Յայաստան սկսած էր արդէն «գնել» Արցախի կառավարութիւնը, որ հաւանաբար կասկածելի է, որովհետեւ անհիկա պատերազմն առաջ գնած էր արդէն:

Ի՞նչ ըրինք, երբ ՔՊ-ական մը ըսաւ, որ Յայաստան այլեւս «ուսուրս» չունի Արցախի անվտանգութիւնը ապահովելու համար:

Ի՞նչ ըրինք, երբ ՔՊ-ական մը ըսաւ. «Ինչպէս Արցախը տանք, եթէ Արցախը մեզի չէ»: Բերձորի միջանցքը փակուեցաւ, որմէ ամիս մը Ետք Փաշինեանը յայտարարեց, որ Յայաստանը կը ճանչնայ 86.600 քառ. քմ տարածքը, որուն մէջ ներառուած էր Արցախը: Արդէն ամեն ինչ վերջացած էր:

Այս յայտարարութենեն տասը ամիսներ ետք տեղի ունեցաւ վերջին յարձակումը Արցախի վրայ: Փաշինեան յայտարարեց, որ աղէն 2021-ին պարպած է Արցախը՝ հայկական գինուած ուժերէն: Եւ այսպիսէ, Արցախը յանձնուեցաւ: Այս բոլորը տեղի ունեցան մեր աչքերուն առջեւ, բայց կարեւոր չէր: Կարեւոր՝ Յայաստանի տնտեսութիւնը կը բարգաւաճէր, կարեւոր՝ նոր «աւտոպուս» ունեինք:

Կարեւոր՝ թուրքիոյ հետ սահմանը բաց էր, ապրանք կը բերէինք: Կարեւոր՝ վարձքերը բարձրացած էին, ընակարանները վարձու կուտայինք: Կարեւոր՝ սքութը ունեինք Երեւանի մէջ: Կարեւոր՝ ամսական աշխատավարձերը բարձրացեր էին: Կարեւոր՝ հայկական դրամին արժեքը կը բարձրանար: Կարեւոր՝ օֆերայի շուրջ ճաշարան չկար: Կարեւոր՝ միասեռականները հանգիստ էին Երեւանի մէջ...

Գալով սփիւռքի վիճակին՝ սփիւռքը պատերազմի ընթացքին իր ամբողջ մարդումը կեղրոնացուցած էր համացանցային քարոզչութեան վրայ: Այո՛, ճիշդ է, որ այս դարուս համացանցը կրնայ գենքն աւելի ուժ ունենալ, եւ ճիշդ այս պատճառով սփիւռքը իր ամբողջ ուժը սպառեց համացանցային քարոզչութեան վրայ: Դժբախտաբար ի յայտ եկաւ, որ համացանցը կարծուածին չափ ուժ եւ օգուտ չունի, եւ պարզապես կեղրոնացումի շեղում եւ ուժասպառութիւն է անոր վրայ աշխատիլը: Սփիւռքը նաեւ բարձրացուց իր ծայնը ցոյցերով, որ ըստ երեւոյթին, սպասուած օգուտը չունեցաւ:

Այսպիսով, մեր ընտրած պայքարի բոլոր ծեւերը Յայ դատի եւ Արցախի հարցը համաշխարհային կեղրոնացումի տակ դնելու՝ ձախողեցան, ոլլա՛յ Արցախի մէջ, Յայաստան թէ սփիւռք: Յստակ է այլեւս, որ աշխարհը չի սարսափիր ցոյցերէ Եւ համացանցի վրայ «դատապարտումներէ»: Այլեւս յստակ է, որ պետք է դիմենք ուրիշ քայլերու: Եկեք՝ պահ մը նայինք 1992-ին ինչպէս Շուշին ազատագրուեցաւ: Նայինք, թէ 1983-ին Լիզանի մէջ ինչպէս խորտակուեցաւ Երկար տարիներու ընթացքին հիւսուած լորութեան պատը՝ հայկական հարցին հանդեա: Եկեք՝ նայինք 1920-ականներուն, թէ ինչպէս դատապարտուեցան Թալեաթը, ճիւանշիրը, ճեմալը ... Եկեք՝ յիշենք, թէ ինչպէս եւ ինչո՞ւ 1908-ին դաւաճան Դաւոն ահաբեկուեցաւ...

ՎԱՐԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

ՀՄԸՄ-Ի ՄԵԾ ՅՈՅՍԼ

Գիտենք, որ այս տարի ՀՄԸՄ-ի 100-ամեակն է, եւ մենք շատ մեծ յոյս ունիսը հասնելու մեր նպատակին՝ «Բարձրացի՛ր, բարձրացո՛ր»-ին, եթե կարենանք լիբանանի պատրաստողի ախոյեան դառնալ: Այս ծիրեն ներս նախապատրաստական աշխատանքներու ընթացքին ՀՄԸՄ-ի պատրաստողի խումբը կազմուեցաւ նոր մարզիկ:

Ներով: Առաջին մրցաշարքը, որուն մասնակցեցանք, «Հուսամ Էտտին Հարիրի» մրցաշարքն էր, որուն կիսաեզրափակիչ փուլին ձախողեցանք: Երկրորդ մրցաշարքը եղաւ «Հանրի Շալհուայ»-ը, ուր յաջողեցանք բաժակին տիրանալ. յետոյ սկսաւ լիբանանի ախոյեանութիւնը, որուն ընթացքին հասած ենք աւարտական եզրափակիչ փուլ՝ ընդդեմ Ռիատիի: Այսօրուան դրութեամբ, արդիւնքը կ'ընթանայ հաւասարութեամբ՝ 3-3: Այսօր՝ 15 մայիս 2018-ին, տեղի պիտի ունենայ վերջին վճռորոշ խաղը: Իբրեւ ՀՄԸՄ-ի հաւատարիմ համակիրներ՝ պետք չէ նկատի առնենք Ռիատիի համակիրներուն անվայել վերաբերմունքը մեզի հանդեպ, որոնք անդադար հայիոյելով՝ «Թուրքիա» կը բացագանձեն կամ Թուրքիոյ դրօշակ կը ծածանեն: Այսօր՝ 15 մայիս 2018-ը, մեծ յոյսի օր է. բոլորս մեր յոյսով եւ յաղթանակի ոգիով քաջալերենք մեր խումբը եւ նեցուկ կանգնինք մեր մարզիկներուն, մարզիչին, օգնական մարզիչին եւ յատկապես յանձնախումբին: Անսահման յոյսով եւ հզօր հաւատքով մեկնինք դեպի դաշտ եւ մեկ ձայնով բացագանձենք՝ «Յո՛ հո՛ ՀՄԸՄ», «Դեպի յաղթանակ», միասնաբար բարձրանալով եւ բարձրացնելով մեր բոլորին սիրելի եւ պաշտելի ՀՄԸՄ-ը:

ԿԵՐԵՑ ՀՄԸՄ
100 Ամեակ
1918-2018

ԿԱՐԵՆ ԽԻՒՏԱՎԵՐՏԵԱՆ

«ԱՊԱԳԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ»-ՈՒ ԾՐԱԳԻՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԱՌԻԹԸ ՄԻ՛ ԿՈՐՍՆՑՆԵՔ

Ամեն ուրբաթ մենք կու գանք «Ազդակ»-ի խմբագրատուն, որպես լրագրութիւն սորվինք: Ուրեմն, հիկտեմբեր էր, եւ մեր հայերենի ուսուցչուին տեղեկացուց, որ «Ազդակ»-ի մեջ պիտի սկսի լրագրութեան դասընթացք մը՝ դպրոցական աշակերտներու համար, եթե աշակերտ մը կը փափաքի մասնակցիլ: Ես կ'ուզեի եւ չեի ուզեր:

Տուն վերադարձայ դպրոցին եւ սկսայ մտածել այդ մասին:

Ի վերջոյ համոզուեցայ, որ ասիկա փորձառութիւն մըն է եւ, ինչո՞ւ չէ, նոր գիտելիքներ սորվիլ կամ գիտնալը օգտակար է: Քանի մը շաբաթ եսք մասնակցեցայ ծրագիրին, եւ առաջին օրը եղաւ ծանօթացման օր: Հոն սորվեցանք լուր գրել եւ թարգմանել, կատարեցինք այցելութիւններ, օրինակ՝ «Վանայ Զայն», ծանօթացանք տարբեր բաժանմունքներուն, այցելեցինք նաև «Գոհար» գրադարան: Ծանօթացանք ընկերային ցանցերու գործածութեան համեմատութիւններուն, ինչպես նաև՝ կեղծ լուրերուն եւ զանոնք ստուգելու ձեւերուն:

Այցելեցինք Յայոց ցեղասպանութեան որբերու «Արամ Պեղիեան» թանգարան, որուն ետին կար աշխատանքի վերածելու պատկերացում մը: Այս առիթով գրեցի յօդուած մը՝ հայկական գորգի մը մասին, որուն վրայ կար ատամ մը: Սորվեցանք տարբեր բաներ. անձամբ նոր գիտելիքներ քաղցի տարբեր նիւթերու մասին, օրինակ՝ օրաթերթին եւ անոր աշխատանքներուն:

Մեր լրագրութեան ծրագիրը հասաւ իր աւարտին ուրբաթ, 14 յունիսին, եւ մեր վերջին հանդիպման ծանօթացանք «Գալուստ Կիլպենկեան» հիմնարկութեան եւ անոր հայագիտական բաժանմունքի ծրագիրին: Կ'ուզեմ ըսել, որ շատ գեղեցիկ եւ հարուստ փորձառութիւն մըն էր:

Ծնորհակալութիւն կը յայտնեմ ծրագիրի պատասխանառու Արշակ Պալեանին, եւ անշուշտ՝ միւս դասախոսներուն, որոնք մեզի տուին իրենց ժամանակեն եւ հարստացուցին մեր գիտելիքներն ու արտայայտուելու ձեւերը:

Կը քաջալերեմ բոլոր հետաքրքրուողները՝ մասնակցելու այս ծրագիրին, երբ առիթը ներկայանայ, որովհետեւ կեանքի մեջ շատ օգտակար է ամեն բանի մասին գաղափար ունենալը:

ՀԵԼԵՆԱ ԶԵԾԻՉԵԱՆ

ԶԱՐԹՆՈՒՄ

Ցեղասպանութիւնը ապրելու իրաւունքի ժխտումն է եւ դիտումնաւոր բնաշնչումը՝ ցեղային, ազգային կամ կրօնական խմբաւորումներու: Ցեղասպանութիւն բառը առաջին անգամ օգտագործուցաւ Շաֆայել Լեմքինի կողմէ: Բառը կազմուած է յունարեն genos (ցեղ) եւ լատիներեն cida կամ cidiom (սպանութիւն) բառերու միաւորումով, ուր նաեւ ցեղասպանութիւնը կը նշանակէ հետեւեալ արարքներէն մեկուն գործադրութիւնը. ա) խմբաւորումի մը անդամներուն սպանութիւնը, ինչպէս նաեւ՝ Փիզիքական կամ մտային վնասներ պատճառելը, բ) դիտումնաւոր կերպով ենթարկել կեանքի այնպիսի պայմաններու, որոնք ամբողջական բնաշնչումի կ'առաջնորդեն եւ կը գործեն այնպիսի միջոցներ, որոնք խմբաւորումի մը աճը կ'արգիլեն, գ) բռնի ձեւով երեխաները ձուլել օտար խմբաւորումի մը մէջ:

Ա. Աշխարհամարտին թուրքերը համոզուած էին Գերմանիոյ յաղթանակին եւ կը մտածէին, որ անոր կողքին կռուիլը թուրանական իրենց երազի իրականացման առիթ պիտի ընծայէր: Փոքր ցեղերուն ներկայութիւնը թուրանական ապագայ կայսրութեան ցեղային միատարրութիւնը կը խանգարէր: Կարգ մը ցեղերու բռնի թրքացումը յաջողեցաւ, սակայն կարգ մը ցեղերու բռնի թրքացումը ձախողած էր, եւ այդ պատճառով պէտք էր զանոնք բնաշնչել:

Օսմանեան կայսրութիւնը պէտք է «մաքրուի» հայերեւն եւ լիբանանցիներէն: Կռաջինը սուրով կործանած ենք, երկրորդը սովամահութեամբ պէտք է կործանենք». Էնվեր փաշա, մայիս 1916:

Ա. Աշխարհամարտին ռազմական գործողութիւններու պատճառով Լիբանանը կորսնցուց աւելի քան 200.000 հոգի, որոնք սովի ենթարկութեցան: Ճշմարտութիւնը այն է, որ Դաշնակիցները խստացուցած էին իրենց վերահսկողութիւնը Միջերկրական ծովու սահմաններուն վրայ, Օսմանեան կայսրութեան կառավարիչ ճեմալ փաշան կազմակերպած էր զանգուածային սպանութիւն՝ կործանելով Լիբանանի բնակչութեան կեսը: Ի հարկ է զանոնք շրջափակումի ենթարկելով՝ ան կը ցանկար ապահովէլ, որ լիբանանցիներ սննդամթերք չաճեցնեն, որպէսզի օսմանցիները արդիւնաւետ կերպով սպաննեն անոնց ինքնավարութիւնը եւ սովի ենթարկեն զանոնք:

Լեռնալիբանանի բնակչութիւնը բոլորովին մեկուսացած եւ օժանդակութիւն փնտռելու համար որեւէ հնարաւորութենէ զերծ մնալէ ետք, ճեմալ փաշայի զինուորսները լիբանանցիներէն կը պահանջէին ամեն ինչ՝ սնունդ, հող եւ ամեն տեսակի հարկեր, բոլորը՝ ենթադրեալ «ռազմական կարիքներու համար»: Սակայն արդիւնքը այն էր, որ անմեղ լիբանանցի քաղաքացիները կը վաճառէին իրենց կահոյքը, հագուստը եւ տունները, որպէսզի ստանան այս փշրանքները, որոնք այդ ազահ վաշխառուները կը տրամադրէին:

21-րդ դարուն լիբանանցին մոռցած է, որ ցեղասպանութեան ենթարկուած է, որովհետեւ այսօր աշխարհը եւ իրաքանչիւր անհատ միայն իրենց անձնական շահերով տարրուած էն:

ԹՈՒՅՑԻՆ ԶԱՅՆԵՐ, ԻՐԱԿԱՆ ՀԵՏԻԱՆՔՆԵՐ. ԸՆԿԵՐՈՒՅՑԻՆ ՑԱՆՑԵՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒԺԸ

Այսօրուան փոխկապակցուած աշխարհին մեջ ընկերային ցանցերը կը յայտնուին որպես ուժեր, որոնք ոչ միայն կը յեղափոխեն հաղորդակցութիւնը, այլեւ մեծ դեր կը խաղան քաղաքական դաշտի ձեւալորման մեջ: Թույային այս ոլորտը, որ նախապես կը գործածեր որպես անձնական պահերու փոխանակման հարթակ, այժմ դարձած է առանցքային հրապարակ, ուր քաղաքական գործիչները եւ կուսակցութիւնները ներգրաւուած են իրենց ազդեցութեան սահմանները ընդլայնելու համար: Ան փոխած է մարդոց եւ քաղաքականութեան միջեւ յարաբերութիւններու ծեր, եւ անոր ազդեցութիւնը նաեւ ընդգծուած է Հայաստանի եւ Լիբանանի մեջ:

Ընկերային ցանցերու հարթակները, ինչպես՝ Facebook-ը, Twitter-ը, Instagram-ը, մարդիկը ազդու կերպով կը ներգրաւեն քաղաքականութեան մեջ: Անոնք կ'օգտագործուին որպես գործիքներ քաղաքական կուսակցութիւններու, առաջնորդներու եւ քաղաքական գործիչներու կողմէ՝ ուղղակիորեն շփուելու ժողովուրդին հետ, տեղեկութիւն տարածելու եւ իրենց նպատակներուն աշակելու համար: Ընկերային ցանցերու ակնթարթային բնոյթը կ'արտօնէ գաղափարներու արագ տարածումը՝ հնարաւորութիւն տալով միաժամանակ արձագանգելու քաղաքական իրադարձութիւններուն եւ քաշալերելով քաղաքացիներու ներգրաւումը քաղաքական քննարկումներու մեջ:

Հայաստանի մեջ ընկերային ցանցերը առանցքային դեր խաղացին 2018-ի «քաւշեայ յեղափոխութեան» մեջ: Facebook-ը հարթակ դարձաւ բողոքի շարժումներ կազմակերպելու, գաղափարներ տարածելու եւ ժողովուրդ համախմբելու հրապարակներու մեջ՝ կառավարութեան դեմ կանգնելու համար: Քաղաքացիները կ'օգտագործին hashtag-ներ, տեսանիւթեր եւ ուղիղ սփոռումներ՝ իրենց ձայնը բարձրացնելու համար, ինչ որ ի վերջոյ պատճառ դարձաւ երկրի իշխանութիւններու տապալման:

Նոյնպես, Լիբանանի մեջ ընկերային ցանցերը մեծ դերակատարութիւն ունեցան զանգուածային շարժումներ իրակրելու եւ քաղաքական կառոյցին հանդեպ դժգոհութիւն արտայայտելու գործին մեջ: Twitter-ը եւ Facebook-ը ծառայեցին որպես փոխանակման դատապարտելու, տևանական տագնաապը ընդգծելու եւ քաղաքական բարեփոխումներ պահանջելու հարթակներ: Նաեւ WhatsApp-ի խումբներ շատ դիրացուցին ցոյցերու կազմակերպումը:

Թեեւ ընկերային ցանցերը կ'արտօնեն տեղեկութեան արագ տարածումը, սակայն անոնք ունին թերութիւններ: Քաղաքականութեան մեջ ապատեղեկատուութիւնը, որ յատկապես կը տարածուի ընկերային ցանցերու միջոցով, դարձած է կարեւոր խնդիր: Այս տարածայնութիւնները ընդարձակ կերպով կը տարածուին՝ հանրային

կարծիքը չարաշահելու, խնդիրներ ստեղծելու, քուէ շահելու, քարոզութիւն կատարելու կամ քաղաքական նպատակներու հասնելու համար:

Եզրափակելու համար, այս վերջին տասնամեակին ընկերային ցանցերը մեծ ազդեցութիւն ունեցան ամբողջ աշխարհի մեջ քաղաքականութեան ոլորտի ձեւալորման վրայ: Անոնք կողմէ մարդիկ համախմբելու, շարժումներ աշխուժացնելու եւ ձայներ բարձրացնելու կարողութիւնը նոյնիսկ զգալի է մեր շրջանակին մեջ:

«ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱԳՈՒԹԵԱՆ» ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երկու տարի ստիպողական դադարէ մը ետք, «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրը վերշապէս հասաւ իր աւարտին: Սակայն յաջողութեամբ աւարտելու համար այս ծրագիրը մասնակիցներէն ինդրուած է ներկայացնել աշխատանք մը՝ յօդուած մը, հարցազրոյց մը, թղթակցութիւն եւ այլն, որ անոնք ցոյց պիտի տան քիչ թէ շատ այս գիտելիքները, որ ստացած են այս ծրագրին ընթացքին: Անկերծ ըլլալու համար, եւ այս մէկը դժբախտաբար կ'ըսեմ, բաւական ժամանակ է հայերենով յօդուած մը չեմ գրած, զանգան պատճառներով, եւ այս իրողութիւնը հիմա կը յայտնուի յօդուած գրած ատեն: Յօդուածին նպատակն է բացատրել «Մշակութային ժառանգութիւն» (cultural heritage) անուանումը եւ լուսաբանել անոր կարեւորութիւնը՝ փորձելով հասկնալ, թէ ինչո՞ւ սովորական մարդիկ կարեւորութիւն չեն տար անոր, նաեւ՝ փորձել հասկնալ, թէ որո՞ւ յանցանքն է այդ մէկը: Երկու յստակ պատճառներ կան թէ ինչու ընտրեցի վերոյիշեալ նիւթը:

Առաջին՝ համալսարանի գարնանային նախորդ կիսամեակին արձանագրուած էի բաւական հետաքրքրական դասընթացքի մը, որուն վերևագիրն էր՝ «Maritime Cultural Heritage» (Ծովային մշակութային ժառանգութիւն): Այս դասընթացքին հետեւելով՝ սորվեցանք, թէ ի՞նչ են այս սպառնալիքները, բնական թէ մարդկային, որոնք վտանգի տակ կը դնեն ծովային մշակութային ժառանգական կալուածամասերը: Սորվեցանք նաեւ, թէ ի՞նչ են այս միջազգային եւ ազգային օրենսդրութիւնները, որոնք կը պահպանեն եւ տեսչութեան տակ կ'առնեն այս տեսակի ժառանգութիւններ: Իսկ ամենէն կարեւոր գիտելիքները, զորս ամբարեցինք, կը վերաբերեին դաստիարակութեան եւ հանրային հասանելիութեան, այսինքն՝ ինչպէս կրնանք դաստիարակել ժողովուրդը այս նիւթին կապակցութեամբ, որ միաժամանակ ըլլայ թէ՝ հետաքրքրական եւ թէ՝ հասանելի: Կարեւոր է յիշել, որ այս դասընթացքը աւելի կեդրոնացած էր Լիբանանի ծովային մշակութային ժառանգութեան եւ հնագիտութեան վրայ:

Երկրորդ՝ Երկարատեւ դադարէն ետք մեզի մնացած էին չորս հանդիպումներ, Երկու հատը սովորական, իսկ միևն Երկուքը՝ այցելութիւններ: Իբրև վերջին հանդիպում՝ այցելեցինք Մեծի Տան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան «Կիլիկիա» թանգարան: Թանգարանին ծրագիրը սկիզբ առած է 1994-ին, Մեծի Տան Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. կաթողիկոսի գահակալութեան շրջանին, իսկ աւարտած է 1997-ին՝ Մեծի Տան Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսի օրոք: Տրուած ըլլալով, որ արդէն իսկ յաջորդութեամբ աւարտած էի համալսարանական վերոյիշեալ դասընթացք, Երբ այցելեցինք «Կիլիկիա» թանգարան, անմիջական կարեւորութիւնը տեսայ խօսիլ այս նիւթին մասին եւ այս յօդուածին մէջ օրինակներ մէջբերել թանգարանային ցուցանմուշներ:

Սկսելու համար պէտք է բացատրենք բառ առ բառ, թէ ի՞նչ կը նշանակէ «Մշակութային ժառանգութիւն» եզրը: Որեւէ կարողութիւն եւ սովորութիւն, որ ձեռք բերուած է մարդ արարածին կողմէ, որ անդամ մըն է յատուկ ընկերութեան մը, գիտութիւն, հաւատք, արուեստ, արժեքներ, օրենքներ, աւանդութիւններ եւ այլն: Այս մէկը ընդհանուր սահմանում մըն է «Մշակոյթ» բառին: Մշակոյթ մը կ'ընդգրկէ հետեւեալ յատկանիշները. լեզու, կրօն, ճաշ, ընկերային սովորութիւններ, երաժշտութիւն եւ արուեստ: «Ժառանգութիւն» բառը հետեւեալը կը նշանակէ. յատկանիշներ, որոնք կը պատկանին յատուկ ընկերութեան մը մշակոյթին, օրինակի համար՝ աւանդութիւններ, լեզուներ, կառոյցներ, որոնք անցեալին ստեղծուած են եւ ներկայիս դեռ կը պարունակեն պատմական կարեւորութիւն մը: Կարեւի է ըսել, որ սահմանումները մշակոյթ եւ ժառանգութիւն բառերուն շատ կը նմանին իրարու, սակայն յստակ տարբերութիւնը մը գոյութիւն ունի անոնց միջեւ: Երբ որ յատուկ ընկերային խումբ մը կ'արտադրէ պատմական իմաստներ իրենց սովորութիւններուն հիման վրայ, այդ մէկը կը կոչենք «Ժառանգութիւն»: Ան սերունդէ սերունդ կը ժառանգուի, իսկ այս փոխանակումը կը ստեղծէ կարեւոր կապ մը անցեալին եւ ներկային միշեւ, եւ այս կապը օգտակար կը դառնայ ապագային, որովհետեւ ան կ'ուղղէ ընկերային խումբը յստակորեն ու ճշգրտօրեն հասկնալու իր ինքնութիւնը: «Ժառանգութիւնը» կը ներկայացնէ մշակոյթի մը մէջ ուժաբանական եւ հեղուկի համախմբման ու բիւրեղացման մնայուն եւ կայուն բաղկացուցիչ մը: Ուրեմն ի՞նչ կը նշանակէ «Մշակութային ժառանգութիւն»: Ան կտակն է բոլոր շօշափելի եւ ոչ շօշափելի յատկանիշներու, որոնք մաս կը կազմեն յա-

տուկ ընկերութեան մը, իսկ այս կտակը սերունդէ սերունդ կը ժառանգուի: «Մշակութային ժառանգութիւնը» կ'ընդգրկէ՝ կառոյցներ, յուշարձաններ, աւանդութիւններ, լեզուներ, բնական տեսարաններ եւ այլն:

Ինչո՞ւ կարեւոր է «Մշակութային ժառանգութիւնը»: Ինչո՞ւ սովորական ժողովուրդը կարեւորութիւն չի տար անոր (որո՞ւ յանցանքն է այդ մեկը):

Ըստ ԵՌԵՆԵՍՖՈ-ին, «Մշակութային ժառանգութիւնը» կարեւոր միջոց մըն է փորձառութիւններու, հմտութիւններու եւ գիտելիքներու փոխանակման՝ սերունդներու միջեւ: Ան նաեւ կրնայ նպաստել մշակութային բազմազանութեան հասանելիութեան եւ հարստացնել ընկերային դրամագլուխը եւ ստեղծել անհատական ու հաւաքական պատկանելիութեան զգացողութիւն, որ կ'օգնէ պահպանելու ընկերային եւ տարածքային յարակութիւնը: Աւելին. «Մշակութային ժառանգութիւնը» տնտեսապես նշանակալի դարձած է շատ մը երկրներու զբոսաշրջութեան ոլորտին մէջ: Կարծ ծեւով՝ կարելի է ըստել, որ «Մշակութային ժառանգութիւնը», ըլլայ Փիզիքական կամ անշօշափելի, գերազանց բաժին մըն է մեր ինքնութեան մէջ, կը լուսաբան մեր նկարագիրը՝ իբրեւ անհատներ կամ ընկերութիւն, ճիզ կը թափէ պատմել հմայիչ պատմութիւն մը եւ պատասխան տալ կարգ մը հարցումներու. ի՞նչ պատահած է անցեալին ժողովուրդներու հետ, ինչպէս պատահած է այդ մէկը, ինչո՞ւ իրայատուկ ծեւով մը պատահած է այդ մէկը, եւ այս բոլորը ի՞նչ նշանակութիւն ունին ներկայիս եւ արդեօ՞ք պիտի ունենան նոյն պատմական նշանակութիւնը ապագային:

«Գլխաւոր վտանգը մեր ժառանգութեան համար տգիտութիւնն է», կ'ըստ դոկտ. Ասմա Իպրահիմ «Թանգարանային եւ արուեստի ցուցասրահի բաժնի» տնօրենը Փաքստանի պետական դրամատան: Կ'ուզեմ շեշտել, որ տգիտութիւն բառը այս բնագրին մէջ ապուշութիւն կամ յիմարութիւն չի նշանակեր, այլ կը նշանակէ, որ սովորական ժողովուրդը պարզապես անտեղեակ կրնայ ըլլալ այս նիւթեն, սակայն այս մէկը յաւիտենական բան մը չէ, որովհետեւ եթէ այս նիւթե ճիշդ ծեւով դասաւանդուի, կարելի է ժողովուրդին կեցւածքը բոլորովին փոխել: Կարելի է ըստել, որ Լիբանանի մէջ այս իրողութիւնը գոյութիւն ունի: Յստակ է, թէ ինչո՞ւ «Մշակութային ժառանգութիւնը» ուշադրութիւնը չի գրաւեր պարզ մարդուն, մանաւանդ՝ Լիբանանի մէջ: Կ'ապրինը երկոր մը մէջ, ուր իհմնական պէտքերէ զրկուած ենք. ուրեմն ինչպէս կարելի է խօսիլ «Մշակութային ժառանգութեան» մասին, երբ որ սովորական լիբանանցին հացէ, շուրջէ, կամ ելեկտրականութենէ զրկուած է: Այս յօդուածին նպատակը չէ մատնանշել Լիբանանի հարցերը եւ ուրկէ յայտնուած կամ ծագած ըլլալը, եւ անոնց լուծումները: Դժբախտաբար ուսումնասիրութիւններս բաւարար չեն, որպէսզի զեկուցեմ այս նիւթին մասին:

Վերադառնանը յօդուածին սկզբնական նիւթին: Ճիշդ է, որ Լիբանանի մէջ գոյութիւն ունին կարգ մը ոչ պետական դաստիարակչական հաստատութիւններ, օրինակի համար՝ HFF-ը (Honor Frost Foundation), որ ունի դաստիարակչական ծրագիրներ, ուր կը դասաւանդուին «Ծովային մշակութային ժառանգութեան» (Maritime cultural heritage) մասին: Սակայն ուսումնասիրութեանս ու գիտելիքներու վրայ իհմնուելով՝ Լիբանանի մէջ շատ հազուադէա են պետական այն ծրագիրները, զորս մարդիկ կը դասաւանդեն այս նիւթին մասին: Աւելցնեմ, որ Լիբանանի մէջ հազուագիտ են «Ժառանգական հաստատութիւնները»: Անգլերենով գոյութիւն ունի շատ կարեւոր անուանում մը, որ կը կարծեմ թէ անհմաստ է հայերեսի թարգմանել, որովհետեւ շատ հաւանաբար անոր իմաստը կը պղտորի: Այս անուանումն է Capacity-Building (կարողութեան կառուցում): Ըստ UNDP-ին (United Nations Development Program) Capacity-Building կը նշանակէ «անհատներու, հաստատութիւններու, եւ հասարակութիւններու գործառոյթներ կատարել՝ լուծելու համար ինդիրներ եւ կայուն ծեւով հասնիլ նպատակներու»: Capacity-Building-ի կարեւոր թիրախներն էնկան է ստեղծել կրթական հաստատութիւններ եւ յառաջացնել վարժանիստեր՝ զարգացնելու համար անհատներու, հաստատութիւններու, ընկերութիւններու եւ նոյնիսկ կառավարութիւններու կարողութիւնները:

Կ'ապրինը ժամանակի մը մէջ, երբ արհեստագիտական յառաջդիմութիւնը բազմաթիւ առիթներու ճամբար կը բանայ դաստիարակչական կարեւոր հաստատութիւններու ստեղծման: Ո՞վ կը նայ օգտուիլ այսպիսի հաստատութիւններէ. ինագետներ եւ հնագիտութեան ուսանողներ, պետական եւ տեղական վարիչ մարմիններ, եւ անշուշտ սովորական հասարակութիւններ: Capacity-Building-ը, ընկերային մակարդակի վրայ, մարդիկ իրազեկ կը դարձնէ, եւ այս մէկը ազդեցիկ է, որովհետեւ ընդհանրական անտարերութիւնն ու հետաքրքրութեան պակաս կայ յօշափելի եւ անշօշափելի «Մշակութային ժառանգութեան» կարեւորութեան եւ արժեքին հնադեպ: Այս իրականութենիւն խուսափելու համար պէտք է ստեղծուին իրազեկման արշաւ տանող վարժանիստեր՝ թաևգարաններու կամ այլ հաստատութիւններու կողմէ, որոնք պէտք է ըլլան խիստ դաստիարակչական, հետաքրքրական եւ հասանելի: Յանցանքը, կարելի է ըստել, երկու կողմէն է՝ թէ՝ ժողովուրդներ եւ թէ՝ ալ դաստիարակչական հաստատութիւններէն: Անհրաժեշտ է, որ գիտելիքներն ու ցուցմունքները ըլլան իրապուրիչ, տարրական, ըմբռնելի եւ հասանելի, որպէսզի սովորական մարդը նուազագոյնը հասկանայ «Մշակութային ժառանգութիւնը» եգը, որպէսզի բարձր կորովով ու լարուած ճիգերով կարենայ պահպանել ու պաշտպանել «Մշակութային ժառանգութիւնը» այլեւայլ մարտահրաւերներէ եւ սպառնալիքներէ, որոնք վտանգի տակ կը դնեն անոր եռթիւնը, եւ՝ որպէսզի յաջորդող սերունդները վայելեն անոր իմաստն ու արժեքը:

Եզրակացնելու համար յօդուածը անհրաժեշտ է խօսիլ «Կիլիկիա» թանգարանին եւ անոր կարգ մը ցուցանմուշներուն մասին եւ ցոյց տալ կարեւորութիւնն ու հետաքրքրական բաժինը «Մշակութային ժառանգութեան»: Յնագետներ ու մասնագետներ այս ոլորտին մէջ միայն ու միայն չեն հետաքրքրուած ինքնին հնատիա առարկաներու գեղագիտութեամբ, այլ թէ՝ ի՞նչ կը փորձեն մեզի թելադրել անցեալին մասին, ինչպէ՞ս կառուցուած են, ե՞րբ, ո՞ւր եւ ինչո՞ւ: «Կիլիկիա» թանգարանը, որ երեք յարկանի շենք մըն է, կը պարուսակ մասունքներու եւ մասնատութերու, ոսկերչութեան, ասեղնագործութեան ու ծիսական զգեստներու, տպագիր գիրքերու, խաչքարերու, դրամներու, գորգերու, ծեռագիրներու եւ կերպարուեստի հաւաքածուներու գնահատելի կերպով տեղաւորուած բաժիններ: Անշուշտ անկարելի է բոլոր բաժանմունքներու իրերուն մասին զեկուցել այս յօդուածին մէջ, այսուհանդերձ, պիտի փորձեմ խօսիլ կարեւորագոյն իրերուն եւ անոնց «Մշակութային ժառանգութեան» մասին:

1) Ոսկերչութեան բաժնի հաւաքածոյեն Բարձրբերդի Աւետարանը բաւականին կարեւոր իր մըն է: Անոր պատեանը շինուած է 1254-ին, արծաթէ թերթերով եւ ոչչացումէ փրկուած՝ մեզի գաղափար մը կու տայ Կիլիկիոյ անցեալի ոսկերչութեան մասին: Աւետարանին մանրանկարները գծուած են «չընաղագեղ» կիրակոսի կողմէ, որ վարպետն էր Թորոս Ռոսլինի՝ ԺԳ. դարու Կիլիկիոյ հանրածանօթ մանրանկարիչն: Նաեւ կը գտնուին ուրիշ նշանաւոր ոսկեզօծ եւ արծաթազօծ իրեր, որոնք ցոյց կու տան Կիլիկիոյ ոսկերչներու վարպետութիւնն ու արհեստավարժութիւնը՝ տարիներու ընթացքին: Այսպիսի գոյքեր անպայմանօրէն ազդեցութիւն ունեցած են մեր մշակոյթին վրայ. օրինակի համար՝ Համազգայինի Գեղարուեստի դպրոցներէն մէկը կը կոչուի «Թորոս Ռոսլին», եւ ասիկա ցոյց կու տայ, թէ որքան կարեւոր է թէ՝ ինք եւ թէ՝ իր ստեղծագործութիւնները:

2) Թանգարանին մէջ կայ մանրանկարչութեան հարստացած ծեռագիրներու կարեւոր հաւաքածոյ մը, որ ցոյց կու տայ հայոց մանրանկարչական ծեռագիրներու հմտութիւնները, եւ ասիկա անկանած փաստ մըն է, թէ ինչպէս այս տեղական արուեստը վերածուած է ազգային արուեստի մը: Աւելին. այս իրերը ունին գուտ հայկական զարդարանքներ եւ նոյնիսկ՝ արեւմտեան ազդեցութիւն, որ իրականութեան մէջ այդքան ալ տարօրինակ երեւոյթ մը պէտք չէ նկատուի: Այս գործերը կը վկայեն ազգային սովորութիւններու մասին, եւ այս զարդարուած ծեռագիրներուն շրենութիւնը ստեղծուած է այն հայերուն կողմէ, որոնք կը բնակեին Սերաստիա, Պոլիս եւ այլ վայրեր, ուր հայութիւնը մէծ թիւ մը կը ներկայացնէր:

3) Տպագիր գիրքերու շարքին մէջ կը գտնուին ԺՀ., ԺԵ., ԺԸ. դարերու հրատարակութիւններ: ԺԵ. եւ ԺԸ.-ի գործերը կը փաստեն արհեստագիտական յարատեւումը, եւ այս մէկը կը պարզուի Ոսկանի

երեւելի Աստուածաշունչին մէջ (Ամսթերտամ, 1666), որ Աստուածաշունչի առաջին հայերէն տպագրութիւնն է: Ոսկանի գործը ներկայացուած է երկու նմուշներով: Յետաքրքրական եղելութիւն մը: Այս Աստուածաշունչի փայտի փորագրանկարներէն քանի մը հատը կատարուած է հոլանտացի Թրիսֆուլ վաս Սիջըմ Որդիի կողմէ: Այս մէկը ցոյց կու տայ հայերու եւ այլ ժողովուրդներու անմիջական գործակցութիւնը մշակութային առարկաներու ստեղծման մէջ:

4) Գեղեցիկ խաչքար մը կանգնած է թանգարանին մէջ «Վասիլ ծառայ Աստուծոյ» անունով: Կ'ենթագրուի, այս խաչքարը թէ ԺԲ. դարու կոթող մըն է: Այս կոթողը մաս կազմած է «Կիլիկիոյ հայ թագաւորութիւն» ցուցահանդեսին, որ տեղի ունեցած է Փարիզի մէջ, 1933-ին: Կը կարծուի, թէ «Վասիլ» անունը կը պատկանի Պահլաւունի Վասիլ իշխանին՝ անդրանիկ եղբայրը Գրիգոր Գ. (1113-1166) եւ Ներսէս Շնորհալի (1166-1173) կաթողիկոսներուն: Այս խաչքարին ճամբով կարելի է փաստել Վերոյիշեալ իրողութիւնը եւ տեղեկութիւնը ստանալ անցեալի կաթողիկոսներուն եւ իշխաններուն մասին:

5) Իսկ վերջապես, ամենէն փառաւոր, գրաւէս ու պատմականօրէն նշանակալի իրերէն մէկն է սուրբ միւռոնի կաթսան, որ փոխադրուած է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, 13 սեպտեմբեր 1915-ին: Այս կաթսան երբեմն կը ցուցադրուի թանգարանին մէջ, երբեմն ալ ան կը դրուի հսկողութեան տակ՝ թանգարանի ցուցասրահէն դրւու: Տեղահանութեան եւ գաղթի ճամբուն վրայ ողբերգական դեպքեր պատահած են: Ճիհուն գետը անցնելու ատեն սայլը, որուն վրայ կը գտնուեին տուփեր (կը պարունակէին շքեն ու կարեւոր Եկեղեցական իրեր), փրթած ու ինկած են ջուրին խորը: Միաբաններու եւ կամաւոր երիտասարդներու ճիգերով կարելի եղած է հանել սայլը, երկար ժամեր ետք: Իսկ միւռոնի կաթսան կոտրուած ու սուրբ իւղը թափած էր, միաբաններու Սիսէն մեկնումէն անմիջապես ետք: Այս պատմութիւնը ցոյց կու տայ հայ ժողովուրդին եւ մասնաւորապես Յայ Եկեղեցւոյ չարչարանքները տեղահանութեան ու ցեղասպանութեան պատճռով: Այս կաթսան ներկայիս դեռ կը գործածի եօթը տարին անգամ մը՝ միւռոնօրիների արարողութեան:

Վերոյիշեալ տեղեկութիւններուն մէծամասնութիւնը կարելի է գտնել Սեծի Տան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան պաշտօնական կայքէջին վրայ, յօդուածի մը մէջ, գրուած՝ Սեղա Տատոյեանի կողմէ:

Կարեւոր է նաեւ նշել, որ 2014-ին «Կիլիկիա» թանգարանը Միջազգային թանգարաններու յանձնախումբին (ICOM- International Committee of Museums) անդամ դարձած է: Ըլլաս հաւատացեալ կամ անհաւատ՝ այս մանրամասնութիւնները պէտք է յիշուին, որովհետեւ անոնք մաս կը կազմեն ընդհանուր հայկական «Մշակութային ժառանգութեան» ընտանիքին: Այսպիսի շօշափելի իրեր պատկեր մը կը փոխանցեն Յայ Եկեղեցւոյ պատմութեան մասին: «Կիլիկիա» թանգարանը լիուլի կը ներկայացնէ մշակութային արժեքներ, արիթ կու տայ ծանօթանալու հայ մշակութային կեանքին, ճիշդ ու պատմականօրէն ճգրիտ ճեւով տիրապետելու անոր գիտելիքներուն, եւ դասաւանդել ու ներկայացնել հայ կամ ոչ հայ ներկայ ու ապագայ սերունդներուն: Փափաք է, որ իմասնաք կարեւորութիւնը ամեն տեսակի «Մշակութային ժառանգութիւններու»-ն՝ ըլլաս անոնք շօշափելի կամ վերացական. ըմբռնենք զանոնք եւ գեկուցենք անոնց մասին, ամբարենք անհրաժեշտ գիտելիքները՝ կարենալ դաստիարակելու համար ապագայ սերունդները՝ պահելով, պահպանելով եւ փոխանցելով զանոնք սերունդէ սերունդ: Այս ծեւով է, որ յստակ ու նշանակալից դռներ կրնանք բանալ մեր ինքնութեան ու պատկանելիութեան ծանօթացման համար:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅՑԹԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թանի մը տարի առաջ ընկերներով հաւաքուած էինք ակումբին մէջ, ուր տեղի ունեցաւ զրոյց մը՝ Նիւթ ունենալով հետեւեալը. «Իբ-րեւ հայ Երիտասարդ՝ կեանքի առաջնահերթութիւնս կազմէ նշեալ առումով. ուստանիք, հայրենիք, դրամ, եկեղեցի եւ մշակոյթ»:

Բոլորս երկար ժամանակի կարիքը զգացիկը մտածելու եւ պատրաստելու մեր ընտրած թեզը, ինչպէս նաեւ՝ բացատրելու, թէ ինչո՞ւ կարեւոր է մեր կեանքին մէջ եւ ինչ դերակատարութիւն կրնայ ունենալ՝ հայապահպանման առումով:

Երկարատեւ զրոյց ենք զիս զարմացնող այն եր, որ միայն մեկ ընկեր մշակութիւն է եղան ուստոած եր եւ կո աաշտանեն զան:

Այսօր, Երկար տարիներ ետք միայն, կը հասկամ այդ ընկերոջ տեսակետը եւ մշակոյթը ընտրելու անոր որոշումը:

Իրապես ակումբը եղած է այն վայրը, ուր նոր մտքեր կը քաղես, կը կերտես նկարագիրդ ու իբրեւ աւելի լաւ մարդ՝ կը ներկայանաս պատճառակի:

Կ'ուզեմ նաեւ անդրադառնալ մշակոյթի եւ գիտաւորաբար հայ մշակոյթի կարեւորութեան՝ նկատի ունենալով, որ անիկա հայեցիօրէն գոյատեւելու հիմնական կրուանն է: Մշակոյթ բառը եկած է մշակ բառէն, եւ ան կ'իրագործուի մշակին կողմէ: Փաստօրէն մենք ամեն տեսակի ճիգ կը թափենք եւ կը լծուինք մշակի կերտման, որպեսզի գոյատեւէ հայկական մշակոյթը: Երբ հայկական մշակոյթ կ'ըստմ, մատնանշել կ'ուզեմ անոր հսկայութիւնը, երկար տարիներու պատմութեան մասին կը խօսիմ՝ հիմնականը սկսելով լեզուն, հասնելով արուեստին, ճարտարապետութեան, երաժշտութեան եւ այլ ոլորտներով:

Իբրեւ սփիլոքահայ Երիտասարդ՝ հիմնականին մեջ պիտի կերպնանամ Երկու գաղութերու՝ Լիբանանի Եւ Սուրիայ մեջ մշակութային արժեքներուն: Այս մասին կը բաժնեկցիմ անձնական փորձառութեսու, որովհետեւ այս միջավայրերուն մեջ հասակ առած եւ:

Առաջին հերթին կ'ուզեմ
խօսիլ դպրոցական կեանքին
մասին, որովհետեւ դպրոցին
մեջ առաջին անգամ կը սոր-
վինք հայոց այբուբենը, ապա՝
գրականութիւնն ու հայոց
պատմութիւնը. այսինքն դըպ-
րոցն է այն վայրը, ուր հայկա-
կան ոգին ու ապրումը կը
ցանուին իւրաքանչիւր անհա-
տի մեջ: Երկրորդ՝ Եկեղեցին.
Ջրիստոնեութիւնը պաշտօնա-
պէս ճանչցած իբրեւ առաջին
ժողովուրդ՝ հայութիւնը պահ-
պանած է հայկական Եկեղեցին
ու անոր սրբութիւնները:

Իսկ յատկապես սփիլոքի մեջ եկեղեցին, շատ մը դժուարութիւններու պարագային, պահպանած է հայութիւնը:

Հայկական եկեղեցին պահած է նաև գրաբարը եւ իբրեւ արժեք՝ մինչեւ օրս կը գործածէ զայն:

Երրորդ՝ միութենական կառոյցներն ու ակումբները հիմնուեցան այդ նպատակով՝ մեկտեղել երիտասարդութիւնը եւ պատրաստել գիտելիքներով գիտուած անհամատեն:

Չորրորդ՝ ստեղծել սփիլոքի մէջ հայկական մամուլ, որուն ընդմԵցն հայութեան ձայնը տարածել, օրինակ՝ «Ազդակ»-ը Լիբանանի մէջ, ինչ «Գանձասար»-ո՛ Սունիեր:

ՍԵՆՔ ԻՐԵԼ ԱՄԻՒՆՉՈՒԹՅՈՒՆ ԱՎԵՐԿԱՆ ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Պետք է քալենք այն ուղիով, ուրկէ առաջնորդեց մեզ
Նիկոլ Աղբալեանը՝ հիմնադրելով Յամագայինը՝ պահ-
պանելու Մշակութային արժեքները Եւ համախմբելու
հայութիւնը:

Յայ մշակոյթի ծննդոց կատարուեցաւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի գիրերու գիւտով, եւ մենք պարտինք տեր կանգնիլ հայկական մշակոյթի նախահօր թողած կտակին:

Ի վերջոյ, մշակոյթը անհատի մը եւ հաւաքանութեան մը գոյութեան վկայականն է, որովհետեւ առանց մշակոյթի՝ ազգը կը դատապարտուի ծովումի ու չգոյութեան:

ԼԱՒՎԳՈՅՆ ԶԳԵՍԸԸ

Տարբեր գաղափարներ, ազդեցիկ կարծիքներ, տարօրինակ ակնկալութիւն եւ անարդար իրականութիւն: Ինչպէ՞ս կարելի է, որ անձ մը արտայայտէ իր ինքնութիւնը, երբ այս բոլորով շրջապատւած է ան:

Անցեալին արտայայտուիլը սահմանափակուած էր. ի՞նչ է կրօնոց, տաղանդի, լաւ կամ վատ յատկանիշներդ... Պատասխանը կարելի չէր արտայայտել ազատորեն: Բաղդատած այսօրուան՝ ամէն անհատ, փոքր կամ մեծ, ազատութիւնը ունի խօսելու ինքն իր անձին մասին:

Սակայն, արդեօք 21-րդ դարուն արտայայտուիլը անսահման սանձարձակութեա՞մբ պէտք է ըլլայ:

Շրջանէ շրջան կը տարբերին մարդոց ակնկալութիւնները, եւ գորեթէ ամէն անհատ կը ձգտի հասնելու այս ակնկալութիւններուն: Յաճախ ժողովուրդը թօթափած է իր ինքնութիւնը եւ կ'ապրի օտարութիւններու ինքնութիւններու խառնուրդին ազդեցութեան տակ: Մարդիկ շատ անգամ կը մերժեն իրենց ինքնութիւնը՝ նախընտրելով ուրիշի ներկայութիւնը, կարողութիւնները, կարծիքները եւ ազդեցութիւնը:

Այսօր երիտասարդութիւնը պատրա՞ստ է հագուելու իր լաւագոյն զգեստը:

Երիտասարդութեան 70 առ հարիւրը նախընտրած է անխօս արձանի մը նման վարուիլ եւ չարտայայտել իր ինքնութիւնն ու մտածումները: Տուեալ խումբի երիտասարդները կը շարունակեն ապրի ուրիշներու պահարանին մէջ՝ ծովանալով ընտրել իրենց իրայատուկ զգեստը:

24 տարեկան երիտասարդ մը կը մտածէ, որ այս նիւթին կարեւորութիւն տալը չ'արժեր: Իսկ 27 տարեկան երիտասարդը կ'արտայայտուի՝ ըսելով, որ ինք կը սիրէ իր կարծիքները բոլորին հետ արծարծել եւ խօսիլ այսպիսի նիւթերու մասին, որոնց մէջ իր պատմութիւնները իրեւ օրինակ կրնայ գործածել: Յակասական այս կարծիքները որքա՞ն ազդեցութեան տակ կրնան պահել ժողովուրդ մը:

Կ'ապրինք ամէն տեսակի ճնշումի տակ, բայց անկողմնակալութիւնը յատկանիշ մըն է, որ թոյլ կու տայ անհատի մը իրայատուկ ըլլալը եւ անոր անձնական լաւագոյն զգեստը հագուելու առիթ կու տայ:

Կան աշակերտներ, որոնք կը հանդիպին տարբեր տեսակի արկածախնդրութիւններու՝ իրենց դպրոցական առօրեային մէջ, եւ անոնք պատճառ կը դառնան, որ այդ աշակերտները իրենց անհա-

տական արտայայտութեան մէջ նահանշեն:

Որպէսզի այս խընդիրները արգելվելու չվերածուին աշակերտին յաջողութեան ճանապարհին, ծնողը կամ դպողի մէջ անոր պատասխանատունները կարելի եղածին չափ պէտք է քաջալերեն աշակերտը՝ հպարտ զգալու, եւ՝ միելու, որ աշակերտը ընտրել իր լաւագոյն ու նախասահրած զգեստը:

Դժբախտաբար, սակայն, ինչպէ՞ս պիտի գոյատեւէ ինքնութիւնը, երբ ամբողջ աշխարհը կը գտնուի կողմնակալութեան տագնապի մէջ: Տագնապները պէտք է ըլլան մարտահրաւեր եւ ոչ՝ զմեզ նահանջի կտակներ:

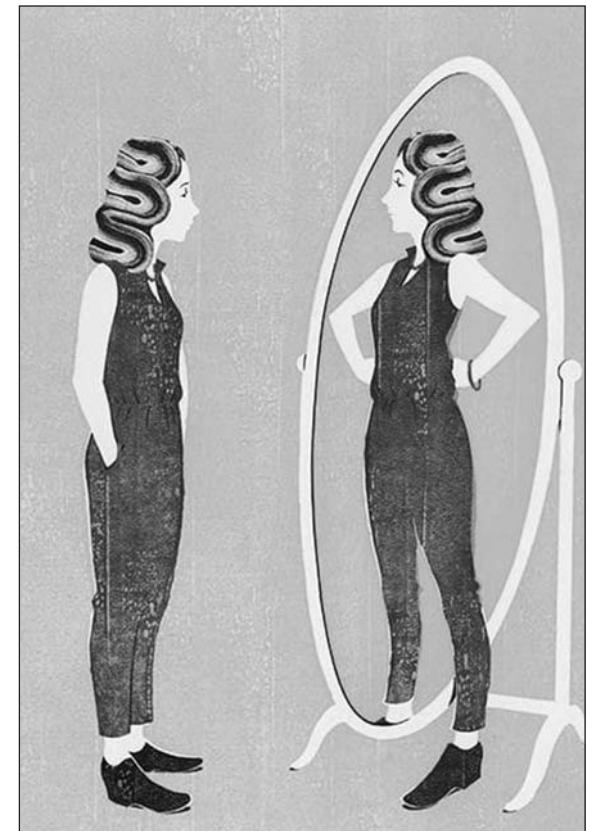
Նախընտրենք մենք զմեզ, նախընտրենք մեր կարծիքները, տաղանդները, վարուելակերպն ու երազները:

Յագուինք մեր լաւագոյն զգեստը՝ ճանչնալով մեր անձը, եւ հպարտուեն ցոյց տակը մեր ինքնութիւնը՝ մերժելով ուրիշներու պատրաստած դիմակով ներկայանալ:

Տեսնենք, ուսումնասիրենք մեր չորս կողմը, աշխարհը, բայց չարտունենք այն, ինչ որ մեր շուրջը կը պատահի, որպէսզի մեր մէջ թափանցէ ու իշխէ մեր ինքնուրոյն մտածելակերպին վրայ: Ներշնչուինք մեզ շրջապատող տարբեր գաղափարներով եւ օգտագործենք զանոնք՝ առանց մեր ինքնութիւնը կորսնցնելու:

Այս բոլոր կետերուն կողդին, կ'արժէ նաեւ հարց տալ, որ արդեօք ինքնավստահութիւնը լաւագոյն զարդարա՞նքն է ինքնութեան:

ՍՈՍԵ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ֆիլմ մը Յոյսի Մասին A Film About Hope

Քետեւեալ եռթիուպեան կապով կրնաք դիտել կարճ ժապաւեն մը:

<https://youtu.be/GSAv8KIFOHc?si=1VoR7bYriwnFUQRP>

Ժապաւենը կը խօսի յոյսի մասին՝ հերոս ունենալով արտագաղթելու սեմին գտնուող երիտասարդ մը:

ԿԱՅԵԼ ԱՊՈՒՍԵՖԵԱՆ

ՊԵՐԵՎԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՆՑԱԾ Է

Պըրըվելի պետական քննութիւնը տարիներով Լիբանանի մէջ օգտակար եւ կարեւոր եղած է, մանաւանդ՝ պետական գործերու մէջ. օրինակ՝ զինուրութիւնը, ուր ամեն լիբանանցի զինուր պէտք է պըրըվելին յաջողած ըլլայ: Բայց այս վերջին տարիներուն, մանաւանդ «Զորոնա»-ի համաձարակէն եւ 2019-ի «յեղափոխութենէն» ետք, պըրըվելի քննութիւնը սկսաւ մոռցուիլ եւ անկարեւոր նկատուիլ: Պըրըվելի քննութեան ինսդիրը ընդհանրացաւ, եւ ժողովուրդին մէկ մասս սկսաւ անօգուտ գտնել զայն, սակայն ուրիշներ ուզեցին, որ պըրըվելի շարունակուի: բայց եւ այնպէս, սկսան աւելի կարեւոր նկատել պաքալորեայի պետական քննութիւնը:

Անձնական համոզումս այն է, որ պըրըվելի քննութեան ձեւը բաւական իինցած է եւ պէտք է փոխուի, որպէսզի օգտակար ըլլայ այսօրուան սերունդին: Լիբանանի ուսումնական ծրագիրը վերջին անգամ թարմացուած էր 1997-ին. շուրջ քառորդ դար անցած է արդէն, եւ հասած ենք 2024, որուն ընթացքին ժողովուրդին կեանքը, գործը եւ ուսման ձեւը փոխուած է:

Ստեղծուած են նաեւ նոր բաներ, մանաւանդ՝ արհեստական բանականութիւնը (Artificial Intelligence/AI):

Ուրեմն աւելի ճիշդ կ'ըլլայ կորթական ծրագիրին նոր նիւթեր աւելցնել եւ հոն գտնուող դասական նիւթերը վերատեսութեան ենթարկել, յատկապէն՝ Լիբանանի պատմութիւնը, գիտութիւնը եւ հա-

մակարգիչ դասապահերը, որոնց պարագային, նոր միտքեր պէտք է աւելցուին ու մանրամասնուին:

Կորթական ծրագիրը պէտք է 3-4 տարին անգամ մը մշակուի, եւ դասանիւթերը պէտք է սերտուին, որպէսզի աշակերտը սորվի այն, ինչ որ կարեւոր է իր կեանքին ընթացքին ու գիտնայ ընտրել իր մասնագիտութիւնն ու ասպարեզը: Այս իրականութենէն մեկնելով՝ այսօրուան աշակերտը, որ վաղուան ուսանողը պիտի ըլլայ, յաւելեալ դիւրութեամբ կ'ընտրէ համալսարանին մէջ իր ուսանելիք ճիւղը:

Կը կարծեմ, թէ պըրըվելին յաջողելու համար պէտք չկայ տարուան վերջին պետական քննութեան, որովհետեւ շատ մը աշակերտուեր վախեր կ'ունենան եւ անհանգիստ կ'ըլլան ամբողջ տարին, ուրեմն պըրըվելի քննութեան պատճառով կրնան ծախողիլ: Այս վախը Շ. դասարանի աշակերտի մը հոգեկան աշխարհին վրայ գէշ ձեւով կրնայ ազդել ու նոյնիսկ պատճառ դառնալ աշակերտին՝ ուսումն հրաժարելուն:

Աւելի ճիշդ կը գտնեմ աշակերտի մը կարողութիւնը դատել գրաւորսերով եւ ներկայացումներով՝ տարբեր տեսակի նիւթերու վերաբերեալ, այս ձեւով պըրըվելի աշակերտուերը կրնան կետեր հաւաքել եւ իրենց կարողութիւնը ցոյց տալ տարբեր նիւթերու մէջ՝ տարուան վերջը ամփոփուած քննութիւն մը ընելու փոխարժեն: Այս ձեւով աշակերտը կրնայ աւելի հանգիստ զգալ ամբողջ տարուան ընթացքին:

Այս նոյն ձեւը ֆրանսական պաքալորեայի պառագային կը գործածուի ֆրանսական մենախօսական դպրոցներուն մէջ (monologue schools), ուր կորթական տարեշշրջանի աւարտին աշակերտները քննութեան չեն ներկայանար. անոր փոխարժեն՝ տարուան ընթացքին կետեր կը հաւաքեն գրաւորներով եւ ներկայացումներով:

Կարեւոր է անդրադառնալ նաեւ գիրքերու ծանրութեան, որ աշակերտութիւնը կը շալկէ ամեն օր: Այս դասերը պէտք է սկսին արձանագրուիլ համակարգիչներու վրայ, որպէսզի դպրոցական կեանքը աւելի դիւրին, արդիական եւ հեղասահ ընթանայ:

ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԵՐ

Նկատուած է, որ հայոց պատմութեան բազմաթիւ ժամանակաշրջաններու մէջ գրագետներ, արուեստագետներ եւ պատմաբաններ աշխարհ «Վերադառնալու», կամ իրականութեան ձեւին մէջ դրոշմ մը ձգած են՝ բաւական մէծ կարեւորութեամբ: Յաճախ, սերունդներ անցած, այս հաւաքական ձեւերը արտադրելու եւ գործածելու մօտեցումները կոչուած են գրական-գեղարուեստական շարժում կամ ուղղութիւն: Այսինքն այս գրական ուղղութիւնները այսպէս կոչուած են, որ որոշ ժամանակաշրջանի մէջ նոյն սկզբունքները եւ մեթոդները կիրարկող գրագետներ կ'արտադրեն գեղարուեստական գործեր: Գրական ուղղութիւնը կը բաղկանայ կարեւոր բնորոշումներէ, ինչպէս՝ դասականութիւն, վիպապաշտութիւն, իրապաշտութիւն, եւ այլն...

Սկսելով դասականութեան ուղղութեամբ, այս արտայայտութիւնը առաջին անգամ իր ամբողջութեամբ գտնուած է Ֆրանսայի մէջ, 17-րդ դարուն կիսուն: Այսպէս կոչուած է այս ուղղութիւնը, որովհետեւ գրագետները կը կիրարկեին հնադարեան «դասականները»՝ իին յունական եւ հռոմեական հեղինակները եւ անոնց գործերը՝ իբրեւ բնորդ կամ իտեալ: Դասական գրագետները, բոլոր երկիրներու, եւ զանազան մշակոյթներու փոփոխութեամբ, իրենց սիրեթերուն եւ պատմութիւններուն ներքեւ ուշի ուշով կը գործածէին եւ կամ կ'օգտագործէին պատմական կերպարները՝ ըլլան անոնց իրական կամ կեղծ, եւ կը ներառէին իրենց ներկայ պատմութիւններուն մէջ, անշուշտ՝ պատշաճ վիճակով, նոյնիսկ փոփոխութիւններու կ'ենթարկուեին լեզուական, կացութեան եւ մտայնութեան նոր ու այլ ձեւերով: Հայոց գրականութեան մէջ դասակա-

Յ. Այվազովսկի - Լորու Պայրընի ժամանումը
Սուլը Դազար, 1899

նութիւնը շատ երկար ժամանակաշրջան մը չգրաւեց, այլ երկարեցաւ 1770-ականներէն մինչեւ 1850-1860 թուականները: Յայ գրագետները կը գործածէին իրենց կերպարները՝ նաեւ յունական պատմութիւններէ եկած, եւ կ'օգտագործուեին հայկական իին դեպքերու ներքեւ: Յայկական դասական գրականութիւնը միշտ ալ արտադրուած է գրաբարով:

Գալով վիպապաշտութեան, այս ուղղութիւնը կը ներառէ ամբողջականութիւն եւ զգացական վիճակի գործնականութիւն: Այս ձեւը սկսած է ներխուժել զգացապաշտ գրագետներու մէջ 18-րդ դարէն սկսեալ՝ Ֆրանսա, Անգլիա, Շոտլանդիա, Որոնց միշտ արդէն պատերազմ կը մղուէր: Վիպապաշտութեան ամբողջ նպատակը եղաւ զգացական յեղափոխութիւն ստեղծել ժողովուրդին մէջ՝ լուսաւոր եւ ազատատեսչ ապագայ մը ստեղծելու համար երկիրներու մէջ: Յայոց գրականութեան մէջ վիպապաշտութիւնը պետք է տարբերենք բոլոր այլ ուղղութիւններէ: Վիպապաշտ ըլլալ, հայ գրագետներու կամ արուեստագետներու մօտ, կը նշանակէ ունենալ այլ հիմք կազմող զգացական զգայնութիւն, որ միշտ եղած է աւելի մեղմ եւ յատկանշական: Այս մեղմ վիպապաշտ զգացականութիւնը նշմարենք Այվազովսկի հիանալի գծագրութիւններուն մէց:

Յուներոսի «Ըդհանական»-ը,
Վենետիկ, 1848

Իրապաշտութիւնը սկիզբ առած է 19-րդ դարուն սկիզբը, աևմիշապէս վիպապաշտութեան ետք: Այս ուղղութիւնը, բարին բուն իմաստով, կը կերպունանայ իրականութեան վրայ՝ ներկայացնելով իրական դեպքեր, կերպարներ եւ պատահարներ: 1880-ական թուականներուն հայ գրականութեան մէջ սկիզբ կ'առնէ իրապաշտութիւնը: Գաղափարական եւ քաղաքական երգիծանք ներառելով՝ Յակոբ Պարոնեան իրապաշտութիւնը օգտագործելով արտադրած է մէջ թիւով գործեր, թերթեր եւ հատորներ, որոնցմբ օրինակ՝ «Թատրոն»-ի մէջ լոյս տեսած 1877-ին, «Իմ ձմեռատետր»-ը հատուածին մէջ, եւ այլն...

ԼԻԲԱՆԱՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԸ ԴԻՊԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔ

Անցնող երեք տարիներուն ընթացքին «Յակոբ Տէր Մելքոնեան» թատերասրահին վարագոյր փակ էր:

Սակայն թատերական այս շրջանին տիրող այդ լուրջինը պոռթեկաց եւ թափ տուաւ ութ թատերախաղերու:

Յակառակ երկրի ծանր պայմաններուն՝ միութենական եւ ոչ միութենական թատերախումբեր բեմ բարձրացան:

Առաջին հերթին բեմ բարձրացաւ Յամազգայինի «Գասպար Իկեկեան» թատերախումբը՝ Ժան-Փիեր Մարթինեզի «Վտանգաւոր բայց կայուն» թատերախաղով, բեմադրութեամբ Յակոբ Տէր Դուկասեանի: Ներկայացումները տեղի ունեցան 19 եւ 20 նոյեմբեր 2022-ին, ինչպես նաեւ այլ ելոյթով մը՝ 8 դեկտեմբերին:

Յայտնենք նաեւ, որ սոյն թատերախաղը ներկայացնուցաւ Կիպրոսի «Տինիսիսո» թատերասրահին մէջ:

Ապա Յամազգայինի «Արեգ» մանկապատասեկան թատերախումբը ներկայացուց «Թումանեան երեկ եւ այսօր» մանկական թատերախաղը՝ բեմադրութեամբ Սիլվա Սողոմոնեանի: Ներկայացումը տեղի ունեցաւ 7 մայիս 2023-ին:

Բեմադրիչ Սուլրէն Խոտըշեան, որ յայտնի է իր արտասովոր թատրոնգութիւններով, ինչպես միշտ, սովորականն ողուրս կտոր մը ներկայացուց թատերասէր հանրութեան:

2023-ին «Թեաթրոն» թատերախումբը ներկայացուց «Սեւազգեստ կինը» վախազդու թատերախաղը՝ ըստ Սիլվըն Յիլի համանուն վեպին, բեմադրութեամբ Սուլրէն Խոտըշեանի: Ներկայացումը տեղի ունեցաւ 20 եւ 21 մայիս 2023-ին: Սուլրէն Խոտըշեանը եւ «Սեւազգեստ կինը» թատերախաղի դերասանները՝ Կարեն Տարագնեան եւ Մասիս Լեփեճեան, բարձր գնահատաքի արժանացան թատերասէրներու կողմէ՝ դրժար կտոր մը ներկայացնելու համար:

Ապա ՀԲԸՍ-ի «Վահրամ Փափազեան» թատերախումբը ներկայացուց ժորժ Ֆեյտոյի «Կասկածը կնոջ մտքին մէջ» կատակերգութիւնը՝ բեմադրութեամբ Կաչէ Տօներեանի: Ներկայացումը տեղի ունեցաւ 26, 27, 28 մայիս, ինչպես նաեւ՝ 2 եւ 4 յունիս 2023-ին:

Յաջորդ երեք Ելոյթները Յայաստանեն ժամանած Գիլմրիի «Վարդան Աճեսեան»-ի անուան պետական տրամաթիքական թատերախումբին էին:

7 յունիս 2023-ին թատերախումբը ներկայացուց «Տունը սահմանին» մէկ գործողութեամբ քաղաքական երգիծանը՝ բեմադրութեամբ Արտուր Միքայելեանի: Ներկայացումը արժանացաւ ժողովուրդի յունկայս ծափահարութեան: 8 յունիսին թատերախումբը ներկայացուց «Փարիզը վտանգաւոր քաղաք է» կատակերգութիւնը՝ բեմադրութեամբ Լութֆիկ Յարութիւնեանի: Ներկայացումը դարձեալ արժանացաւ հանդիսատեսին բոլոր ծափահարութեան: Իսկ 9 եւ 10 յունիսին լիբանանահայ մանուկներուն համար ներկայացուցին «Քերի Ջուզին, Թում Էնտ ճերի եւ միւսները» երաժշտահարու հերիարը:

Ի վերջոյ, 2023-ի թատերական շրջանին փակումը կատարեց «Միեր Մկրտչեան» թատերախումբը՝ ներկայացնելով Մարք Քամուլեթի «Դուռէ դուռ» կատակերգութիւնը՝ բեմադրութեամբ Յարութ Գնդունիի:

Այս թատրոնը ինծի համար ստեղծեց «Միեր Մկրտչեան» թատերախումբի աշխատանքներուն մաս կազմելու արիթը: Յետեւեցայ փորձերուն, բախտաւորութիւնը ունեցայ բեմադրիչ Յարութ Գնդունիի կողքին աշխատելու՝ իբրեւ բեմավար:

Յարութ Գնդունի՝ վաստակաւոր բեմադրիչ, ոերասան եւ զանազան թատրոնգութիւններ բեմադրած ու մեծ յաջողութիւններ արձանագրած անձնաւորութիւն մը, անգամ մը եւս ստացաւ ժողովուրդին բարձր գնահատաքին:

Գնդունին մօտեն չէի ճանչնար, բայց այս ներկայացումը արիթ եղաւ, որ զինք լաւ ճանչնամ եւ տեսայ, թէ որքան նուիրուածութիւն ունի արուեստին ու թատրոնին հանդեպ:

«Դուռէ դուռ» կատակերգութեան ներկայացումը տեղի ունեցաւ 16, 17 եւ 18 յունիս 2023-ին: Ժողովուրդին բոլոր փափաքին ընդառաջելով՝ Երկու Ելոյթ եւս ներկայացուեցաւ 1 եւ 2 յուլիսին: «Դուռէ դուռ» կատակերգութիւնը խացողու դերասանական ամբողջ կազմը փորձառու էր՝ Այտա Մահսերեճեան, Սիմոն Եափուճեան, Մելիք Պետրոսեան, Կարինէ Ներսեսեան, Բալիկ Մրապունեան եւ Ջրիսթինա Սանուեան-Մրապունեան: Իւրաքանչիւր դերասան իր կերպարը լաւապես խացաւ՝ իր բեմական կեցուածքով, ծայնային խաղերով եւ այլն: Անոնք արժանացան ժողովուրդին գնահատաքին:

Նշենք նաեւ, որ այս տարի «Միեր Մկրտչեան» թատերախումբին 10-ամեակն էր, ի սրտ կը շնորհաւորենք բոլոր թատերախումբերը, բեմադրիչները եւ քույսներու ետին աշխատող բոլոր անյայտ զինուրները: Լիբանանահայութիւնը կարօտը ուներ թատրոնին, որովհետեւ թատրոնը կեալը է, եւ թատրոնի ընդմեշն հանդիսատեսը ինքնինք կը տեսնէ:

Անհամբեր կը սպասենք յառաջիկայ թատերական շրջանին՝ նոր ներկայացումներով, նոր գաղափարներով եւ նոր դեմքերով: Մինչ այդ ցտեսութիւնը՝ բեմին եւ թատրոնին: Յաջողութիւն բոլոր թատերախումբերուն:

ՅԱՆՉԱՌՈՒ ՍԼԱՑՔՈՎ՝ ԴԵՊԻ ՆՈՐՎԱՐ ՅԻՄԱՎՄԵՎԿՆԵՐ

Կես դար՝ անխնայ զոհողութիւն
Կես դար՝ աննահանչ պայքար
Կես դար՝ տքնաջան աշխատանք
Կես դար՝ արդարութեան ճանապարհ
Կես դար՝ պողպատեայ կամք

«Ժողովուրդին ժողովուրդին» կարգախօսվ ոգեւորուած, Լիբանանի ամենէն վատ օրերուն ծնունդ առաւ երիտասարդական նոր թեւ մը: Թեւ մը, որ պայքարեցաւ սուտի, կեղծիքի, անարդարութեան, ծովումի, օտարամոլութեան եւ տկարութեան դէմ, գիշերը ցերեկին խառնելով՝ կանգնեցաւ լիբանանահայութեան կողքին՝ անոր ամենէն դժնդակ պայմաններուն մէջ: Այս նոր երիտասարդական թեւը կրցաւ իր շուրջ համախմբել հայ երիտասարդութիւնը՝ շարունակելու համար ազգի արդար պայքարը, եւ դարձաւ յոյսի աղքիւր մը՝ վերյիշեցնելով լիբանանահայութեան, որ հայը ո՞չ անտէր է, ո՞չ թափառական է, ո՞չ ալ ստրուկ: Յետեւաբար այս նոր երիտասարդական թեւը վերականգնեց լիբանանահայութեան իրաւունքները ու անոր արժեքները:

1972-ին, Յայ յեղափոխական դաշնակցութեան Լիբանանի Կեդրոնական կոմիտեին որոշումով եռանդամ յանձնախումք մը պարտականութիւն ստանձնեց քննելու պատասեկան եւ աշակերտական միութիւններու իրավիճակը եւ ստեղծելու ՀՅԴ Լիբանանի երիտասարդական միութիւնը: Այսպէս, 1973-ին հիմնուեցաւ ՀՅԴ ԼԵՍ-ը, որ յաջողեցաւ իր շուրջ համախմբել աւելի քան 1200 երիտասարդներ:

Դժբախտաբար ՀՅԴ ԼԵՍ-ը ծնունդ առաւ վատ պայմաններու մէջ: Երբ Լիբանան օրե-օր կը մօտենար պատերազմի փուլին, ԼԵՍ-ը՝ հազիւ 2 տարեկան, սկսաւ Լիբանանի քաղաքացիական պատերազմը: ԼԵՍ-ին մաս կազմող երիտասարդները միշտ մնացին պատնեշի վրայ՝ ժողովուրդին կողքին, պաշտպանելով տուն, դպրոց, եկեղեցի ու ակումբ: Անոնք մէկդի դնելով իրենց հանգստութիւնը՝ զոհուեցան յանուն լիբանանահայութեան ապահովութեան, գոյատեւման ու բարգաւաճման:

40 տարիներ առաջ, յուլիս ամսուն 27-ին, ցնուեցաւ համայն աշխարհը: 5 ԼԵՍ-ական երիտասարդներ պայթեցուցին Փորթուգալի մայրաքաղաք Լիզանի մէջ թրքական դեսպանատան շնորհեն մէկը: Անոնց նպատակը անձնասպանութիւն չէր, ոչ ալ խելազարութիւն, այլ՝ զոհողութիւն ազատութեան բագինին: Այս 5 խոնարի հերոսները մոռնալով իրենց անձնական կեանքը, հաճոյքը, վայելքը եւ ամենակարեւորը՝ իրենց «Ես»-ը, ուղղուեցան Լիզան՝ գիտնալով հանդերձ, թէ ապագային ինչ պիտի ըլլայ: Այս 5 երիտասարդները իրենց անձնազնի արարքով ապացուցեցին, որ հայը իր խօսքը ունի համաշխարհյին հանրութեան դիմաց, եւ վերյիշեցուցին համայն աշխարհին, որ մոռցուած արդար դատ կայ, Յայ դատ կայ: Մի՞թէ այս երիտասարդները տարբեր տեսակի հաճոյքներ ու վայելքներ չունեին միևնուն երիտասարդներուն նման:

Լիզանի գործողութեան շնորհիւ՝ ծնունդ առին նորանոր շարժումներ: 1988-ին սկիզբ առաւ Արցախի պահանջատիրութիւնը: 1992-ին տեղի ունեցաւ Շուշիի ազատագրման պայքարը, ուր դարձեալ ԼԵՍ-ը բացակայ չմնաց: ՀՅԴ ԼԵՍ-ը, թէեւ՝ հայրենիքն հեռու, սակայն միշտ մնաց հայրենիքին կողքին: ԼԵՍ-ի իտեղական ընկերներէն Վիզեն Զաքարեանն ու Սիեր Զուլհանեանը, հաւատալով արդար տեսլականին, ուղղուեցան Արցախ եւ ինկան յանուն ազատութեան ու արդար իրաւունքի բագինին:

21-րդ դարուն ԼԵՍ-ը շարունակեց իր արդար դատի հետապնդման պայքարը՝ տարբեր մակարդակներու վրայ, ըլլան անոնք Լիբանանին ներս թէ դուրս: Այո՛, թէեւ դարը փոխուեցաւ, ու փոխուեցաւ աշխարհին գործելակերպը, սակայն չփոխուեցան ԼԵՍ-ի գործելադաշտն ու անոր պայքարը, եւ ան շարունակեց մնալ մէկ արդար նպատակի հետապնդման ուղիին մէջ: 2020 թուականին, երբ Լիբանան համեմատաբար կ'ապրէր բարեկեցիկ կեանք մը, ծնունդ առաւ տևական տագնապը, տառապեցաւ ամբողջ Լիբանանը, ներառեալ՝ ԼԵՍ-ը: Տնտեսական տագնապին կողքին, հրապարակ եկաւ

«Քորոնա»-ի համաճարակը, որ ա՛լ աւելի վտանգեց լիբանանահայութեան կեանքը Եւ խլեց բազմաթիւ կեանքեր: Այս դժուարութիւններով հանդերձ, ԼԵՄ-ի անդամները կրկին անգամ մոռցան իրենց անձնական կեանքն ու ապահովութիւնը Եւ հասան ժողովուրդին՝ բաժնելով սննդեղէնի տուփեր Եւ դեղորայք:

2020-ի ամառը, երբ քիչ մը բարելաւուած եր երկի իրավիճակը, նաւահանգիստի պայթումը ամբողջովին քանդեց մայրաքաղաք Պէյրութը:

Քանդուեցան տուներ, դպրոցներ, եկեղեցիներ, կոտրեցան բազմաթիւ սրտեր, ինչպես նաև կորան ժպտուն դէմքեր ու հոգիներ: Այս աղետին յաջորդող փրկարար աշխատանքներուն անսալէ անմասն չմնաց ԼԵՄ-ը. ան հասաւ ժողովուրդին Եւ ակումբներուն դրաց առջեւ՝ վիրակապելով անոնց վերթերը Եւ յոյս ներշնչելով սարսափահար քաղաքացիներուն: Պայթումնեն տակալին չհանգստացած՝ բռնկեցաւ Կրցախի 44-օրեայ պատերազմը: Այս առումով եւս ԼԵՄ-ը անձայն չմնաց, ան իր ամբողջ կարելիութեամբ նեցուկ կանգնեցաւ Կրցախին ու արցախահայութեան: Լիբանանի վատագոյն տնտեսական օրերուն ԼԵՄ-ը կազմակերպեց դրամահաւաքներ, ցոյցեր, օժանդակութիւններ՝ վերականգնելու համար արցախահայութիւնը: Յաջորդող տարիները նոյնական դժուար տարիներ եին լիբանանահայութեան համար: 2023-ի փետրուարեան երկրաշարժը ա՛լ աւելի ցնցեց լիբանանահայութեան հոգին:

Studio Alex

Դարձեալ ԼԵՄ-ը հասաւ իր ժողովուրդին անխտիր, ներշնչեց անոր յոյս ու կորով՝ համոզելով, որ ամեն ինչ լաւ պիտի ըլլայ:

Ահաւասիկ այս Ե ՀՅԴ ԼԵՄ-ը ու այս Ե իր գործելադաշտը: Ահաւասիկ այս Ե ձեր գիտցած կամ ձեր բառամթերքով ճանչցուած «պրեյսուոշի» օճախը, որուն մէջ կը թոծուին նախ հայ քրիստոնեայ, ապա դաշնակցական երիտասարդներ՝ դառնալով պահանջատիրութեան փարոսը հայութեան անմար շահին: Թաղին ծայրը թէ ակումբին դրան առջեւ, անգործ թէ բազմազբաղ, առողջ թէ հիւանդ, տեւաբար ժողովուրդին կողքին, մոռնալով իրենց անձնական կեանքը, հաճոյք ու վայելքը, պատրաստ՝ պաշտպանելու հայի արդար իրաւունքը Եւ թոյլ չտալու, որ հայը օտարներուն դառնայ ստրուկ:

Յարուածեց՛ք ԼԵՄ-ը, որքան որ կընաք: Վսասեց՛ք անոր Եւ տես՛ք, թէ ինչպէս պիտի վերականգնի ԼԵՄ-ը: Տես՛ք, թէ ինչպէս պիտի խտանան անոր շարքերը, Եւ պիտի բազմանայ անոր առաքելութիւնը: Լիբանանեան քաղաքական, տնտեսական Եւ ընկերային ծանր այս պայմանները, ինչպես նաև վիրաւոր հայրենիքի դաժան կացութիւնը շատ աւելի մէծ պարտաւորութիւններու դէմ յանդիման կը դնեն ԼԵՄ-ականը: Յակառակ այս բոլոր դժուարութիւններուն՝ այսօր ԼԵՄ-ականը տերն Ե իր 50-ամեայ երդումին Եւ վճռական Ե՝ պողպատեայ կամքով շարունակելու պայքար՝ ազատ, անկախ Եւ միացեալ Յայաստանին հասնելու իտեալական երազի ճամբուն վրայ:

ԵՅԴ ԼԵՄ-ը ձեռնածալ չ' եղած, չ' ու պիտի ըլլայ՝, այլ իր ամբողջ ուժով Եւ պահանջատէր ոգիով պիտի մնայ հզօր ու ազդեցիկ Եւ շարունակէ արդար դատի հետապնդման պայքարը, որքան ալ դժուար ըլլան պայմանները: ԼԵՄ-ի նահատակներուն շունչով հասակ առած բոլոր ԼԵՄ-ականները այսօր պատրաստ Են՝ պայքարի նոր զրահները դառնալու, Շուշիի ազատութիւնը պահանջելու, Կրարատը մէ՛րն Ե գոչելու Եւ ազգադաւ ու ազգակործան բոլոր երեւոյթները միասնական բռնւնցքով հարուածելու: Անցեալին ու նաև ներկայիս ԵՅԴ ԼԵՄ-ի անդամները պատրաստ Են իրենց կեանքը զրիելու յանուն մէր լիբանանահայ գաղութին, անոր ապահովութեան Եւ բարգաւաճման, յանուն մէր հայրենիքի պաշտպանութեան Եւ յանուն մէր ազգային նպատակներու իրագործման: ԵՅԴ ԼԵՄ-ը պիտի մնայ հայ ժողովուրդի յուսակ առագաստը, որ պիտի փրկէ հայութիւնը ամեն տեսակի փոթորիկներէն: Աև մի՛շտ պիտի մնայ պատնեշ իր ժողովուրդին, պիտի միասնան անոր նոր սերունդներ, հուժկու Եւ վորժառու բազուկներ, Եւ պայքարը պիտի շարունակուի:

«ՊԵՏՔ Է ԲՈԼՈՐՍ ԶԻՐԱՐ ԸՆԴՈՒՆԻՆՔ, ԻՐԱՐՈՒ ՀԵՏ ԳՈՅՑԱՏԵՒՆՔ, ԳՈՐԾԱԿՑԻՆՔ ԵՒ ԱՊՐԻՆՔ ՀԱՄԱԿԵՑՈՒԹԵԱՄՔ»

**«ԱՉԴԱԿ»-ԻՆ Կ'ԸՍԵ
ԿԱՐԵՆ ՄՐԿ. ԵՇՈՒՒՅԱՆԵԱՆ**

«Ազդակ»-ի «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրին իբրեւ մասնակից, եթիւ ինձմէ պահանջուեցաւ յանձնել աշխատանք մը, ծրագրեցի հարցագրոյց մը վարել:

Յարցագրոյցին համար նիւթը ճշդելէ ետք դիմեցի Կարեն սրկ. Եօսուլքանեանին, որ սիրով ընդառաջեց ինդրանքին:

Կարեն սրկ. Եօսուլքանեան Յայաստանեայց առաքելական սուրբ Եկեղեցւոյ սարկաւագ, կը ծառայէ ճիւնիի Սուրբ Յարութիւն Եկեղեցւոյ մէջ:

Անդամ է Մեծի Տան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան միջեկեղեցական բաժանմունքին: Յայ Եկեղեցւոյ համալսարանական ուսանողներու միութեան(ՂԵՂՈՄ) անդամ, և աշխիլն ատենապետ է ՂԵՂՈՄ-ի արտաքին կապերու, յատկապէս միջկրօնական եւ միջեկեղեցական կապերու ներկայացուցիչ է: Միջին Արեւելքի Եկեղեցիներու խորհուրդի կենսոլորտի արդարութեան բաժանմունքի պատասխանատու: Մասնագիտութեամբ բուսաճարտարագէտ, եւ մագիստրոսական թեզը եղած է բուսաբանութեան եւ բուսաբուծութեան նորանոր մեթոդներու մասին: Աստուածաբանութեան մագիստրոս ստացած է Մերձաւոր Արեւելքի Աստուածաբանութեան դպրոցին մէջ:

«ԱՉԴԱԿ».- Այսօր, իբրեւ տիպար քաղաքացիներ, պէտք է ծանօթանաք եւ գիտնանք բաղրատել տարբեր կրօններու եւ մտածելակերպերու միջեւ: Որքանո՞վ տարբեր են քրիստոնեական հաւատը ու կրօնը մահմետական կրօնեն:

ԿԱՐԵՆ ՄՐԿ. ԵՇՈՒՒՅԱՆԵԱՆ.- Յաւատքը անչափ է, կշիռքի վրայ չի դրուիր: Մենք չենք կրնար դատել կամ ճշդել հաւատքը, թէ որքանո՞վ զօրաւոր է, սակայն կրնանք դիտել, թէ մարդիկ ինչպէս իրենց հաւատքը կը կիրարկեն իրենց առօրեայ կեանքին եւ գործերուն մէջ:

Յաւատքը նաեւ կը յայտնաբերուի ընդհանուր քաղաքներու մէջ, եթիւ հոն գերբնական երեւոյթներ կատարուին:

Կը պատմուի, որ Զահլէի մէջ 1800-ական թուականներուն մեծ հիւանդութիւն մը կը տարածուի, եւ այդ հիւանդութենէն ազատելու համար մեծ թափօր մը կը կազմուի, որմէ ետք Զահլէի բնակիչները չեն հիւանդանար, սակայն շրջակայքի բոլոր բնակիչները կը հիւանդանան:

Այդ հիւանդութենէն փրկուիլը կրնայ մեկ բարեպաշտի աղաքան-ընկ ըլլալ, կամ՝ ընդհանուր ժողովուրդին հաւատքով:

Եթէ դէաքը անհատական է, օրինակ՝ ինքնաշարժի արկած փրկուիլ, այդ մեկը անձին հաւատքին եւ Տիրոջ կամքին համածայն է: Եթիւ մենք կ'ըստնք՝ «Յայր Մեր»-ին մէջ «Եղիցի կամք քո», ըստ կ'ուզենք, որ Տիրոջ կամքն է, որ կ'ուզենք ըլլայ եթէ Աստուած ուզետ, որ անձ մը չսայթաքի, եւ տեսնե, որ ան հաւատք ունի, կը կատարէ այդ մեկը եւ կը փրկէ զայն, որովհետեւ քրիստոս կ'ըսէ. «Քու հաւատքը քեզ ապրեցուց»:

Իսկ եթիւ հաւատքը դիտենք իսլամութեան մէջ, շատ կը լսենք, որ իրենք հաւատք չունին, այլ օրէնք ունին: Այս մեկը ճիշդ է, որովհետեւ իսլամութիւնը օրէնքի կրօն է: Քրիստոնեութիւնը այս մեկը նուազեցուց, քանի որ Քրիստոս չեկաւ օրէնք դնելու, սակայն իսլամութեան մէջ կրօնը ամբողջապէս կեղրոնացած է օրէնքին վրայ: Ամեն

ինչ թուարկուած է իհմնական օրէնքներով, եւ կան իինգ գլխաւոր կէտեր, որոնք կը կոչուին «արքան ալ խամսայ լիլ իսլամ»՝ Աստուած մէկ է եւ Մոհամետ Աստուածոյ մարգարէն է, Աղօթքը, Աղքատներու օգնութիւնը, Ծոմապահութիւնը եւ Ուխտը՝ **հած**:

Իսլամները ունին ժամական աղօթքի դրութիւն, որ պարտաւորութիւն է իսլամներուն համար, եւ եթէ անձ մը չաղօթէ, կամ աղօթըներէն մեկը չկատարէ, հատուցում կայ՝ ըստ իսլամական օրէնքներուն, որոնք յիշուած են «Յատիս»-ներուն մէջ: «Յատիս»-ները քորանէն բացի մարգարէն եկած օրէնքներ եւ գրութիւններ են, որոնք բերանացի փոխանցուած են. անոնցմէ մեկը կ'ըսէ. «Եթէ աղօթքը ուշացնես, պատիժ ունիս եւ յատուկ տեղ ունիս գեհենի մէջ՝ նայած, թէ դուն ինչ պատճառներով աղօթքը չկատարեցիր կամ ուշացուցիր»:

Միջնադարու քրիստոնեութեան մէջ ալ այսպիսի մտածելակերպ կար, սակայն մտքի մշակումով եւ լուսաւորութեան միջոցով, մարդը զարգացաւ եւ ազատութիւն ունեցաւ աղօթելու կամ չաղօթելու: Իսլամութեան մէջ տակալին չաղօթելու ծրագիր չկայ, հակառակ անոր որ այսօր ժամանակակից իսլամներ կան Եւրոպայի մէջ, եւ կան կիներ, որոնք աղօթքը կը գլխաւորէն, հակառակ անոր որ այս մեկը արգիլուած է: Այսօր կան կիներու իսլամական յեղափոխական շարժումներ, որ իրենք առաջնորդեն աղօթքը կամ կատարեն ուրբաթ օրուան քարոզը, այս բոլորը բացարձակապէս արտօնուած չեն իսլամներուն մօս:

Քրիստոնեաները ունին զանազան աղօթքներ, սակայն իսլամներուն մէջ աւելի քիչ են անոնք:

Քրիստոնեաներուն մէջ նաեւ ժամերու հասկացողութիւն կայ: Մեր Եկեղեցին ունի Եօթը ժամեր՝ ժամերգութեան համար, երբեմն ան կը բարձրանայ ինսի ըստ օրերու:

Իսկ իսլամներուն աղօթքի ժամերը իինգ հատ են, կը սկսին արեւածագին եւ կ'աւարտին ընթրիքով, իսկ քրիստոնեաներունը կը սկսի արշալոյսն առաջ եւ կ'աւարտի ընանալէ առաջ: Պարտաւորութիւնը մը չկայ Եօթը անգամ աղօթք կատարելու, իսկ եթէ իսլամներուն մէջ

մեկ աղօթք փախցնես, պատիժ կայ, եւ այդ պատիժին հատուցում պետք է կատարեն:

Քրիստոնեան անհատական աղօթք կատարելու ազատ է, երբ որ ուզե, եւ չե սահմանուած վայրով մը: Իսկ հաւաքական աղօթքը պարտաւոր է կատարել Եկեղեցւոյ մեջ, եւ արարողութիւնը պետք է կատարուի նուիրապետական կարգին համաձայն, այսինքն՝ տարբեր կարգի Եկեղեցականներու կողմէ, հակառակ անոր որ այսօր ժամանակից Եկեղեցիներ մասնակիցներուն առիթ կու տան պաշտամունքն բաժիններ կատարելու:

Իսլամներուն մեջ միշտ գլխաւոր մը կայ, եւ այդ գլխաւորին հետեւելով կ'աղօթեն. այդ պատճառով անոնց մօտ նշանաւոր է «Ես ետեւել կ'աղօթեմ» խօսքը: Կարեւոր չէ, որ գլխաւորը ըլլայ շըխ մը, այլ կարեւոր է, որ բարի եւ Տիրոջ համար ընդունելի անձ մը ըլլայ (հանիֆ):

Իսլամներուն պարագային աղօթքը մեկ ծեւ ունի: Նախքան աղօթքը՝ լուացուելու պարտաւորութիւն կայ, ապա պետք է գորգ մը ըլլայ, որուն վրայ պիտի ծնրադրէ եւ աղօթքը կատարէ՝ դէպի քաապէ դարձած, որ կը գտնուի Սեուտական Արարիոյ Մեքքա քաղաքին մէջտեղը: Այս մէկը կ'ըլլայ անհատական կամ խմբային: Վզօթքը կը կատարուի ծնրադրութեամբ ու Երկրպագութեամբ, եւ այդ շարժումները հրենց յատուկ ծեւերը ունին, եւ որեւէ շարժում անոնցմէ բացի բացարձակական մերժելի է:

Քրիստոնեութեան մեջ այսքան խիստ կանոններ չկան: Նոյնիսկ այսօր Երկրպագութեան ծեւերը տարբեր ոճերու մեջ կը կատարին, եւ մէկը չի ընսադատեր ուրիշը, որովհետեւ չկայ օրէնք մը՝ սահմանելու համար այդ ծեւերը:

«Ա».- Ինչպէս կրնանք բաղդատել քրիստոնեական եւ իսլամական պսակն ու ամուսնութիւնը:

Կ. Ե.- Քրիստոնեութեան մեջ պսակադրութիւնն ու ամուսնութիւնը իրարու միացած ոլորտ մըն է: Ազգեալի հասկացողութեամբ ամուսնութիւնը եւ բազմակնութիւնը Եկեղեցին նսեմացուց եւ դարձուց աւելի քաղաքացիական եւ քաղաքակիրթ, ուր ամեն մեկ այր կ'ունենայ մեկ կին, եւ այդ Երկուոք կ'ըլլան մեկ, ինչպէս Աստուածաշունչը մեզի կ'ըսէ. «Անոնք այլեւս Երկու չեն, այլ մեկ մարմին՝ մեկ ոգիով միացած»:

Եկեղեցին այդ փոքր ընտանիքն է, եւ հայ ազգին համար ընտանիքը գերագոյն նպատակն է, որովհետեւ բազմաթիւ ընտանիքներ կորուսուցինք Յեղասպանութեան ընթացքին. այս պատճառով կերպուացումը՝ դէպի ընտանիք, գերագոյնն է:

Պատակը արողի եւ եգի պսակն է: Իրեւ քրիստոնեութիւն՝ այսօր աշխարհի վրայ ժամանակակից Եկեղեցիներ կ'ընդունին նոյնասեռ պսակադրութիւնը, սակայն Աստուածաշունչը մեզի կ'ըսէ՝ «Անեցք եւ բազմացք», այդ Երկուոք չեն կրնար բազմանալ, եթե նոյնասեռ ամուսնութեն եկած են, այլ պետք է ըլլան արու եւ եգ, քանի որ Աստուած այդպէս ստեղծած է մեզ:

Իսլամութեան մեջ այս պրիմակէն չի դիտուիր ամուսնութիւն հասկացողութիւնը: Իրենց քով պսակ չկայ, այսինքն իրենք չեն պսակւիր, այլ անցաւոր կեանքին մեջ ամուսնութեան գիր մը կ'ընեն, եւ այդ գիրը, որ շեյխը կամ դատաւորը կը ստորագրէ, ցոյց կու տայ, որ այս Երկուոք իրարու հետ կապ ունին եւ իրենցմէ ծնածը իրաւասու եւ ապօրինի չէ:

Քրիստոնեութեան մեջ կայ աստուածային ներգործութիւն, այսինքն Աստուած կ'ըլլայ գիրենք միացնողը, սակայն այդ մէկը չկայ իսլամութեան մեջ, եւ բազմակնութիւնը օրինական է՝ մինչեւ չորս կին, եւ ամուսնալուծելը դիւրին բան մըն է, մեկ բերանացի արտայայտութենեն Ետք տղամարդը կրնայ ըսել, որ այս կիսը իմ կիսս չէ:

Իսլամութեան յարանուանութիւնները նոյն գաղափարներուն չեն հետեւիր, մանաւանդ՝ ամուսնութեան հետ կապուած: Տիրզիներուն մեջ մէկէ աւելի կիսը շատ ընդունելի չէ, եւ ընդիանապէս այսօր չեսք տեսներ: Ալեւիներուն մեջ բազմակնութիւն կայ, սակայն կիրարկելի

չէ եւ ընդունելի չէ ընկերային կերպով, որովհետեւ իսլամական օրէնքին մեջ եթէ մէկէ աւելի կին պիտի ունենաս, պարտաւոր ես անոնց հոգածութիւնը ապահովել, եւ եթէ չես կրնար ապահովել, շէլիը չ'արտօներ, որ գիրը գրուի:

Իսլամները կը դիտեն ամուսնութիւնը իրեւ կեանքի օրէնք՝ «սուննեդ ըլ հայաթ», եւ ոչ թէ՝ այս, որ անձ մը կ'ուզէ ամուսնանալ: Իրենց պարագային եթէ անձ մը չամուսնանայ, մարդիկ պիտի չընդունին զիսք ընկերութեան մեջ: Յրեական հասկացողութեամբ, չամուսնանալը մեղք է, եւ կ'ըսեն, որ Աստուած պատժած է զիսք, եւ չեն ամուսնացներ:

Քրիստոնեութեան մեջ ամուսնանալը կամ չամուսնանալը Տիրոջ փառքին համար է, ինչպէս Պօղոս առաքեալ կ'ըսէ:

Շիիներուն մեջ ամուսնութեան տեսակները կան՝ ժամանակաւոր, անցաւոր, մշտական եւ հաճոյքի: Այս չորս տեսակ ամուսնութիւններն զատ՝ կայ ամուսնութիւն մը, որ ուխտի ժամանակ կ'ըլլայ, որովհետեւ արգիլուած է տղամարդ մը առանձին ուխտի երթայ:

Այսօր, երբ ամուսնութիւնը կը դիտենք Երկու կրօններուն մեջ, քրիստոնեութեան մեջ շատ վեհ մակարդակի հասած է, ուր Աստուած ինքը կը ներգործէ: Իսկ իսլամութեան մեջ նախ մշտնշենական բան չկայ, անցաւոր գիր մըն է. կիսը կես մարդ կը նկատուի, այսինքն երբ վկայ պիտի ըլլայ, մեկ կիսը հաւասար է Երկու այրերու: Յետեւաբար իսլամութեան մեջ կիսը տկար եակ նկատելով՝ ամուսնանալը ետք կ'ըլլան մեկ ու կես, սակայն քրիստոնեութեան մեջ միասին կ'ըլլան մեկ: Այսօր այս մէկը շատ վարկաբեկիչ է, հակառակ անոր որ աշխարհը կը խօսի ֆեմինիզմի մասին: Այսպիսի օրէնքներ անփոփոխ են իսլամութեան մեջ:

«Ա».- Իւրաքանչիւր կրօն ունի իրեն յատուկ դաստիարակութիւնը եւ աւանդութիւնները: Պետք է ըսել, որ տարօրինակ աւանդութիւններ, կամ օրէնքներ կը գտնուին այլ կրօններու մեջ:

Կ. Ե.- Վատահարար ամեն ազգ, կրօն, մշակոյթ ունին իրենց բացարիկ պահերը, որոնց մեջ կան ծայրագոյն իրավիճակներ, որոնք ուրախութիւն կը պարգևեն: Միաժամանակ կան անկիւնադարձային եւ ծայրայեղ իրավիճակներ, որոնք Երեւմ իրենց հպարտանք կը ներշնչեն, իսկ դիմացինին համար նսեմացում կը նկատուին:

Յրեւութեան մեջ օրէնքը օրէնք է, եւ իրենք կը հաւատան, որ այդ օրէնքը Աստուած ինք գրած է Թալմուտի եւ իրենց բոլոր սուրբ գիրքերուն ու պատմութիւններուն մեջ: Յրեւութեան մեջ ծայրայեղութիւն է, որ մինչեւ օրս կը գործադրուի՝ ես իմ տան լոյսս պիտի չվարեմ, որպեսզի շաբաթ օրը չպղծեմ, այլ անոր փոխարեն՝ վարձկան մը պիտի բերեմ, որ իրեւայ չէ, որպեսզի ինքը լոյսը վարէ, ճաշս պատրաստ եւ գործերս ըսէ:

Սամարացիներ, որոնք աշխարհի վրայ իինգ-վեց հազար հոգի են եւ այսօր կ'ապրին Սուրբ Գալիլիոյ մէջ: Սամարացի երիտասարդ տղայ մը ուրբաթ գիշերութնէ իր բջիջային հեռաձայնը կ'անջատէ եւ շաբաթ օրը, որ սուրբ է, կ'երթայ պաշտամունքի, եւ ապա հանգիստ ընելով կ'անցընէ իր օրը՝ միայն ճաշելով կեսօրին: Այսօրուան կենցաղային պայմաններուն մէջ թերեւս իւրայատուկ է, կամ տարօրինակ՝ այս արդիականացած առցանց աշխարհին բաւական հեռու ըլլալը: Ինչո՞ւ արդեօք Աստուած պիտի ընդունի, որ շաբաթ օրը մեկու մը հետ խօսիս, կապուիս, կամ երթաս, օգնես եւ աւելի նույրական ըլլաս, քան թէ՝ անջատուիս ամբողջ շրջապատէդ:

Քրիստոնեական ծայրայեղութիւն է այն, որ ուղղափառները կամ յոյները լրիս կը մերժեն ուրիշ յարանուանութիւններէ մարդիկ, որոնք քրիստոնեայ են՝ նկատելով զանոնք որպէս հաւատքի թշնամիներ:

Իսլամներուն մէջ կայ ուրիշ ծայրայեղութիւն մը, որ այս վերջին տարիներուն դարձեալ մէշտեղ եկած է. օրինակ ՏԱՐԵԾ-ը, ուրահապիները... այս բոլոր ծայրայեղները, որ կրօնի անունով մարդիկ սպանեցին, հայունիքներ քանդեցին, հալամութեն շատ հեռու մարդիկ են: Ճիշդ է, որ Զորանի մէջ կան խօսքեր, որոնք կը դրդեն ծայրայեղ արարքներ կատարելու, ինչպէս նաեւ կան համարներ, որոնք կը դրդեն բռնի ուժով իսլամացնել այլ կրօններու հետեւողներ, սակայն այս բոլորը այսօր կիրարկելի չեն թերեւս այդ շրջանին գրուած են, որովհետեւ իսլամութիւնը քարոզական կրօն է: Միևնու սիխ ընկերներ, որոնց երբ հանդիպիմ, երբեք իրենց կրօնին մասին չեն խօսիր, նաեւ միշտ մարդոց հետ բարեացակամ կը վարուին, ընդունող եւ հիւրասիրող են եւ երբեք վեճեր չեն ստեղծեր:

Ծայրայեղութիւն մը կայ Թիպեթի մէջ, ուր կը հալածուին այլ կրօններու հետեւողներ, որովհետեւ իրենց համար սրբապիտութիւն է, որ իրենց կրօններ բացի՝ այլ մարդիկ Թիպեթ մտնեն:

Այսօր այս լայն աշխարհին մէջ, ուր բոլորս մէկ երկրի քաղաքացիներ եղանք, երբ որ համացանցը աշխարհայնացուց բոլորս, եւ այդ բոլորով հանդերձ, շատ մը ժողովուրդներ սկսան աւելի թունդ ծայրայեղներ ըլլալ, փոխադարձաբար այդ նոյն ժողովուրդներէն մարդիկ սկսան թուլնալ եւ հեռանալ իրենց սկզբունքներէն: Լաւագոյն ծեր հաւասարակշռութիւնն է, ոչ թունդ ծայրայեղ ըլլալ եւ ոչ միշտ ընդունիլ նոր երեւոյթները. Եթէ մէկը տարբեր է իր հաւատալիքներով, ըսել, որ նուազ մեզմէ, ան ալ մարդ է: Պետք է բոլորս իրար ընդունինք, իրարու հետ գոյատեւենք, գործակցինք եւ ապրինք համակեցութեամբ:

«Ա».- Ի՞նչ դեր կը խաղայ բնապահպանման աշխատանքը կրօնական դաստիարակութեան կողմին:

Կ. Ե.- Մօտաւորապէս 2007-ին եր, երբ Եւրոպայի քրիստոնեական եկեղեցիները անդրադան, որ իբրեւ եկեղեցի՝ բնապահպանման գաղափարը չեն դաստիարակեր, եւ սկսան ըսել, որ եթէ առաջին պատուիրանին նայինք, Աստուած ըսաւ, որ այս բոլորը եղան մեզի համար, հետեւաբար պէտք է տեր ըլլանք եւ հոգ տանինք այս քնութեան եւ կենսուրութիւն, որուն մէջ կան՝ անասունները, բոյսերը, ջուրը, հողը, օրը, եւ այս բոլորին առաջին հոգատարը մարտն է:

Մենք՝ իբրեւ Յայաստանեաց առաքելական սուրբ եկեղեցի եւ Միջին Արեւելքի եկեղեցիներ, կենսուրութը ուսինք մեր աղօթըներուն եւ պաշտամունքներուն մէջ: Ամենէն նշանաւորը, որ մենք՝ հայերս, ուսինք, Նաւասարդին յաջորդող խաղողօրինեքն է, երբ առաջին պտուղը Աստուծոյ կը նույրենք: Նաեւ Նոր տարիին նշան, կամ նարինչի օրինութիւնը՝ իբրեւ տարուան առաջին պտուղը, նաեւ՝ ծիրանօրինեքը, որ ժամանակի ընթացքին սկսաւ տեղ գրաւել Երեւանի մէջ:

Այս բոլորը ուղղակի շօշափելի երեւոյթներ են, սակայն բնութիւն պահպանել չեն նշանակեր:

Մենք՝ իբրեւ քաղաքացիներ, եթէ աղք պիտի արտադրենք, նախ պէտք է մտածենք, թէ ինչո՞ւ աղք կ'արտադրենք: Նախ պէտք է մտա-

ծնք, թէ ինչպէս կրօնան նուազ աղք արտադրել, ապա մտածել, թէ կրօնանը վերագործական, կամ մշտական գոյքեր գործածելիք կերպնելու գաւաթը՝ ապակեայ գաւաթով, ապա՝ մեր արտադրած աղքը իրարմէ առանձնացնել, որպէսզի աղքը օգտագործուի եւ վերամշակուի:

Այսօր աշխարհի վրայ այն մարդիկը, որոնք շատ կը շարժին, հետք կը ճգեն իրենց «ԵՔՈՂՈՒԹԻՅԸ ՓՈՒՏՎԻՐԻԽԱ»-ով: Այսինքն ոտքի քայլերուն քանակին համաձայն, արտադրութիւն կ'ելլէ մարդէն, այդ մէկը ըլլայ ինքնաշարժով, քալելով, օդանաւու կամ ինքնին տան մէջ շատ եկեղեցականութիւն սպառելով եւ անընդհատ ջուր գործածելով:

Այս բոլորը վնաս կը հասցնեն եւ պատճառ կը դառնան, որ քարպուն քարձրանայ օդին մէջ ու ժամանակի ընթացքին վնասէ երկրագունդին օգոնին: Ինչպէս որ անցեալին օգոնին վրայ ծակ յառաջացաւ եւ ստեղծեց բացութիւն մը, որուն հետեւանքը եղաւ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներուն վնասը մարդուն, նաեւ՝ թթու անձրեւները, որոնք վնաս կը հասցնեն բոյսերուն եւ ծովուն: Այս բոլորը կ'առաջնորդեն կլիմայի փոփոխութեան եւ մարդոց կեանքերը կը վտանգեն:

Մենք՝ իբրեւ քաղաքացիներ, եւ մանաւանդ՝ իբրեւ լիբանանահայեր, պէտք է սորվինք աղքի արտադրութիւնը նուազեցնել, որովհետեւ անցեալին ունեցանք բախումներ մէկ աղքի կոյտի մը պատճառվ, որ կը գտնուէր Պուրճ Յամուտի ծովափին, այն տեղը, ուր հայերը իրենց գաղթօճախները կերտած են, եւ այս մէկը մինչեւ օրս տակաւին բանավեճի դրսեր կը բանայ մեր ժողովուրդին համար:

Այս բոլորը պատահեցան աղքի հսկայ արտադրութեան պատճառվ: Մինչ այդ պէտք է անդրադանաք, որ կրօնանք աղքեն դրամ շահիլ: Այսօր կը տեսնենք շատ մը նախաձեռնութիւններ, որոնց ծիրին մէջ երբ բաժնուած աղք յանձնես, քեզի աղքին փոխարէն դրամ կու տան. այս մէկը աղիթ է դրամ շահելու, եւ աղիթ է, որ մենք աւելիով նորը չարտադրենք ու վերամշակենք մեր աղքը:

Այսօր բնապահպանման աշխատանքին մէջ եկեղեցին դերը կարեւը է. ան կոչ պէտք է ուղղէ բոյսերու, տունկերու, անասուններու եւ բնութեան հոգածութեան ու ինսամքին ուշադրութիւն դարձնել, եւ առաջնորդէ ժողովուրդը՝ դէպի նուազ աղքի արտադրութիւն: Բոլոր կրօնական կեդրունները կարեւու են, որովհետեւ ժողովուրդը տակաւին կը հետեւի կրօնապետին, եւ կրօնապետը հզօր ու ազդու բանալի անձ մըն է, որ կրօնայ ազդել ժողովուրդին վրայ եւ նպատակին հասնիլ:

**Հարցագորոյցը վարեց՝
ՍԵՐՈՒԺ ԽԱՆՃԻՇԱՆԵԱՆ**

ՎԻՐԱՒՈՐ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

10,452 քառակուսի քմ տարածութեամբ՝ Արեւելքի Չուփերիա. այդպէս կ'անուանուեր Լիբանանը: Սակայն այս անգին ու թանկարժեք հողը օր ու արեւ չտեսաւ:

Թաղաքացիական պատերազմն ի վեր Լիբանանի կացութիւնը օրե օր ալ աւելի կը վատթարանայ: Մինչեւ 2019 թուական լիբանանցին լռած էր՝ բերանը փակ, ու կը համբերէր: Ան զրկուած էր մարդկային տարրական բոլոր կարիքներին: Ելեկտրականութիւն ու ջուր չկար, անգործութեան տոկոսը կը բարձրանար: Դարձեալ լիբանանցին լռած էր:

Երկա՞ր տարիներէ ի վեր, յատկապէս՝ թաէֆի համաձայնագրէն ետք, Լիբանանի մէջ կը տիրէր համայնքային ու կրօնական քաղաքական համակարգ: Պետական պարտքը կը բարձրանար, ու ժողովուրդը սկսած էր աղքատանալ: Յանկարծ կառավարութիւնը կ'որոշէ յաւելեալ արժեքի տուրքերը բարձրացնել կարգ մը ապրանքներու վրայ, ինչպէս նաեւ՝ Ուարցակի ծառայութեան սակի յաւելում ճշղելու առաջարկ կը ներկայացնէ: Ժողովուրդը որդեւէ կայծի մը կը սպասէր պայթելու համար: 17 հոկտեմբեր 2019-ին լիբանանցին արթնցաւ ու ոտքի ելաւ՝ դէմ դնելու կաշառակեր ու փտածութեան մէջ թաղուած կառավարութեան: Ան առաջին անգամ ըլլալով մերժեց Ենթարկուած մնալ այսպիսի անարդար իշխանութեան մը:

Ժողովուրդը Լիբանանի բոլոր շրջաններէն հաւաքուեցաւ, ձեռքծորդի, բողոքելու համար գող ու փտած իշխող դասակարգին դէմ: Լիբանանի ամբողջ պատմութեան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, լիբանանցին ըստ. «Բոլո՞ր այսինքն՝ բոլո՞րը». այլեւ «Ես եւ դուն» չկար, այլ՝ միասնականութիւն: Զանազան կուսակցութիւններու համակիրներ իրարու միացան ու փակեցին ճամբաները, պետական հաստատութիւններն ու դրամատունները: Ժողովուրդը կը պահանջէր ձերբագատիլ գող-աւազակ կառավարութեանը, ինչպէս նաեւ՝ դատապարտել ու բանտարկել բոլոր յանցաւորները եւ կազմել մասնագետներէ բաղկացած կառավարութիւն մը: Այդ օրերուն լիբանանեան դրամանիշը սկսաւ արժեզրկուիլ: Որոշ մարդիկ ու յատկապէս դեկավարները յաջողեցան իրենց դրամները դրամատուններէն փախցնել արտերկիր, մինչ ժողովուրդը կորսնցուց իր վաստկած ու դրամատուններուն մէջ պահ դրած գումարները:

Ժողովուրդային այս հսկայ շարժումը, որ սկսաւ ժողովուրդին կողմէ, դարձաւ կուսակցութիւններու ղեկավարներու ուժով շարժող թատրոնի մը: Կարգ մը երեսփոխաններ ճամբար իշան ու հաւաքներ կազմակերպեցին: Այդ վայրկեանն սկսեալ յեղափոխութիւնը կորսնցուց իր արժեքն ու նպատակը. ժողովուրդը բաժնուեցաւ: Ուրեմն, այս «յեղափոխութիւն»-ը ամբողջութեամբ, սկիզբէն որոշ անձերու կողմէ ծրագրուած ու ձեռնարկուած դէ՞պը մըն էր:

Ծառ չանցած, Լիբանանի մէջ սկսաւ համաճարակ՝ «Քորոնա» ժամբի տարածումով: Իսկ Լիբանանի տնտեսութիւնը, որ կ'ապաւինի զբուաշրջութեան, առեւտուրի ու ծառայութեանց վրայ, ա'լ աւելի նահանջեց: Աղքատութիւնը, անօթութիւնն ու անգործութիւնը հասան իրենց գագաթնակետերուն:

Թշուառութիւն՝ ամբողջ երկիր տարածքին:

Այս բոլոր դժուարութիւնները կարծես չեին բաւեր լիբանանցին, ժողովուրդը ամէն ինչ կորսնցուցած՝ կեանքի եզերքին կ'ապրէր: Աստեղեակ դժբախտ յաջորդ գալիքէն, կը սպասէր, որ յաջորդ օրը նախկինն աւելի լաւ ըլլայ: Լիբանանցին մնացած միակ բանը՝ յոյսը, յանկած քանդուեցաւ, երբ տեղի ունեցաւ Պէյրութի նաւահանգիստի պայթիւնը, որուն պատճառով սպաննուեցաւ աւելի քան 220 հոգի, վիրաւորուեցան մօտաւորապէս 7000 անձեր, քանդուեցան աւելի քան 50.000 տուններ. քանդուեցաւ Պէյրութի կէսը: Իսկ այս ոճի՞ն ալ պարզապէս արկած մըն էր. անշուշտ՝ ո՛չ:

23 սեպտեմբեր 2013-ին ոռւսական նաւ մը, որ կ'ուղղուեր դեպի Սոզամպից, կանգ կ'առնէ Պէյրութի նաւահանգիստին մէջ՝ խանգարումի մը պատճառով: Նաւը կը պարունակէր 2750 թոն ամոնիոմ նայթրէթ, որ 7 տարիէ ի վեր պահուած էր Պէյրութի նաւահանգիստի թիւ 12 ամբարին մէջ:

4 օգոստոս 2020-ին երեկոյեան նաւահանգիստին մէջ հրդեհ կը ծագի: Ծառ չանցած, ժամը 6:08-ին տեղի կ'ունենայ պայթումը: Յետաքննութեան համաձայն, կը յայտարարուի, որ կրակը սկսած է նաւահանգիստին մէջ շինարարական աշխատանքներու պատճառով...

Համայն աշխարհը Լիբանանին օգնութեան հասաւ:

ԵՐԲ

Կ'անդրադառնամ իմ կեանքիս մեջ պատահած դժուարութեան մը մասին, որ յարատեւ աշխատանքով լաւ արդիւնք ունեցած է:

Մեր տան առաջին զաւակը Սերլին էր, որ մեկուկես տարեկան եղած էր, եւ որեւէ ծայս չէր ելլեր իրմէ: Ան արտայայտութիւններ չէր ունենար՝ բաւական բարձր ծայսով պատահած դեպքերուն պարագային:

Մայրս միշտ հետեւելով բժիշկին՝ կը ստանար նոյն պատասխանը, թէ ասիկա հարց մը չէ, եւ իր տարիքին շատ մը երեխաներ կ'ունենան նոյն խնդիրը՝ ուշ խօսիլ եւ այլն: Սերլին շուրջ 2 տարեկան եղած էր եւ մանկամսուր կ'երթար: Երեք ամիս ետք դպրոցին տնօրինութենէն կապուեցան մօրս հետ՝ յանձնարարելով քոյրս ականչի բժիշկի տանիլ, որովհետեւ, ըստ երեւոյթին, ան լսողութեան հարց ուներ:

Կսիկա արդէն իսկ առաջին հարուածն էր ընտանիքիս համար: Մանկաբուժին հետ կապուելէ ետք ծնողս որոշեցին, որ քոյրս լսողութեան քննութեան ենթարկուի: Վրդիլսքները հաստատեցին, որ ան բնաւ չի լսեր, բայց բժիշկը յոյս տուաւ, որ կարելի է զայն դարմանել՝ ենթարկելով գործողութեան մը, որ կը կոչուի cochlear implants:

Անշուշտ հետեւողական եւ երկար աշխատակը պէտք էր տար-լեր նաեւ գործողութեան ետք, որպէսզի ան լաւ խօսելու սկսէր:

Բայց գործողութեան համար կարիքը կար 35 հազար տոլարի, իսկ այդ ընթացքին պէտութիւնը չէր հոգար նման տեսակի վիրահատութունները:

Ընտանիքս դիմեց ընկերային ծառայութեան բոլոր կեդրոնները. մենք նոյնպէս պատրաստ էինք մեր անձնական բնակարանը վաճառելու, որպէսզի պէտք եղած գումարը ապահովուի, եւ վիրահատութիւնը կատարուի: Այդ ժամանակամիջոցին պէտութիւնը ընդունեց օգտակար դառնալ:

Մեծ քոյրս արդէն երեք տարեկան էր, երբ վիրահատութեան ենթարկուեցաւ եւ սկսաւ հայ բանաբուժի մը օգնութիւնը ստանալ:

Վեց ամիս ետք ան պէտք էր դպրոց երթար: Բոլոր հայկական դպրոցները հետաքրքրուեցանք, սակայն, ափսո՞ս, նման պարագաներու համար համապատասխան հայկական դպրոց մը չկար:

Բանաբուժը մեզ ուղղեց դեպի «Irap» դպրոցը, որ Սերլիի պարագային համար շատ լաւ էր:

Հետեւելով բանաբուժին ցուցմունքներուն՝ ժամադրութիւն մը առինք եւ ուղղուեցանք «Irap»: Չեմ կրնար այդ կառոյցը դպրոց կոչել, ասիկա մեծ ընտանիք մըն է, որ թեւերը բաց կ'ընդունի լսողութեան հարց ունեցող բոլոր երեխաները:

Երբ դպրոց մտանք, տեսանք երեխաներ, որոնք չեն լսեր, բայց կը խօսին, մայրս միաժամանակ յուզուած էր եւ ուրախ, որ նման երեխաներ հետեւողական աշխատանքով կրնան ի վերջոյ խօսիլ:

Տնօրինութեան հետ հանդիպումին ընթացքին մայրս չէր ընդուներ, որ քոյրս ձեռքի շարժումներով խօսի, բայց տնօրինուիին շատ լաւ հարց մը տուաւ. «Դուք կրնա՞ք ձեր մայր լեզուն հրաժարիլ. այս լեզուն հրենց գաւազան է, չեն կրնար չսորվի նշանները»:

Ան նաեւ ըսաւ, թէ պէտք է ընդունինք, որ մեր հարազատը լսողութեան հարց ունի, եւ որպէս ընտանիք՝ գործակցինք դպրոցին հետ, միասնական աշխատանքով լաւ արդիւնքի մը հասնելու համար:

Բաւական ժամանակ արդիւնքը մեզի համար յստակ դարձաւ: Իսկ չորս տարի ետք ծնաւ կրտսեր քոյրս. ան 40 օրուան էր, երբ մայրս կասկած մը ունեցաւ, եւ քննութիւններէ ետք իմացանք, որ պատիկ քոյրս ալ չէր լսեր: Ընտանիքս արդէն վարժ էր եւ՝ բոլոր մարտահրաւերներէն անցած. իիմա ան պատրաստ էր անմիջական աշխատանքի սկսիլ՝ միւս քրոջս համար:

Արդէն մեկ տարեկանին ան վիրահատուեցաւ եւ մասնագետի հսկողութեան տակ մնաց երկար ատեն: Երեք տարեկանին սկսաւ

դպրոց յաճախել: Արագ բուժուեցաւ: Բայց պատիկ քոյրս միշտ կ'ուզգէր հայկական շրջանակի մէջ գտնուիլ եւ միշտ կը հարցնէր, թէ ինչո՞ւ ինքը հայկական դպրոց չէ յաճախած:

Յարցս կ'ուղղեմ բոլորին. «Ինչպէս պատասխանեմ քրոջս ուղղած այս հարցումին»:

Ափսո՞ս, որ հայկական դպրոց մը չկայ այս պարագաներուն համար: Քոյրս մինչեւ օրս հարց կու տայ, թէ ե՞րբ իրենց յաճախած դպրոցին նման՝ հայկական պիտի հիմնուի:

Կը միանամ քրոջս եւ ես ալ իմ կարգիս կը հարցնեմ. «Ե՞րբ»:

ԲԱԼԻԿ ՊՈՂՈՍԵԱՆ

ՎԻՐԱԽՈՐ ԻՄ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Ճարունակուած 20-րդ էջն

Զանազան երկիրներ ուտեստեղնեն, թժկական սարքեր ու դեղորայք ուղարկեցին ՊԵյրութ: Ֆրանսայի նախագահը Լիբանան եկաւ, իսկ մեր կառավարութիւնը չշարժեցաւ: Յայտարարուեցաւ, որ 5 օրէն ամեն ինչ կը բացայայտուի: Ահա անցաւ 3 տարի, ու տակաւին մենք չիմացանք, թէ ինչ եղաւ: Եօթ տարի այդ սպաննիչ նիւթերը հոս պահուած էին եւ կ'ուզեն, որ քաղաքացիները հաւատան, թէ ո՞չ նախագահ, ո՞չ վարչապետ, ո՞չ մէկ երեսփոխան լուր ունէր այդ մասին, մինչդեռ երբ հատիկ մը ցորեն Լիբանան մուտք գործէ, ամէնքը տեղեակ կ'ըլլան:

Վերոնշեալ 220 զոհերը վասն ինչի՞ մահացան: Անհոգ, դաւաճան ու ոճրագործ կառավարութեան պատճառով: Այս է արդարութիւնը: ՈՎ մարդկային արդարութիւն, թող ես թքնեմ քո ճակտիի: Բոլոր անոնք, որոնք գիտէն, չէի՞ն կրնար ժողովուրդին տեղեկացնել, որ հեռանան այդ վայրէն, երբ կրակը տեսան: Յարիւրաւոր ընտանիքներ կորսնցուցին իրենց մայուրը, հայրերը, զաւակները անոնց մարմինները կոտրուած ու բաժնուած թաղեցին: Իսկ յանցաւորները ազատ ու անկախ կը շրջին: 3 տարի անցաւ, ու մեր իրաւունքը տակաւին չստացանք:

ՊԵյրութի բնակիչները նորոգեցին իրենց տուները, կառուցեցին նորերը: Սակայն այդ փողոցներուն վրայ թափած իւրաքանչիւր արեան կաթիլ վկայ է եղածին: Նոյնիսկ եթէ 100 տարի անցնի, կը պահանջենք իմանալ իրականութիւններ եւ կը դատապարտենք բոլոր դաւաճանները: Չենք ձգեր, որ այդ 220 զոհերուն արիւնք յումպէտս հոսած ըլլայ: Նահատակներուն յիշատակը միշտ դրոշմուած պիտի մնայ մեր սրտերուն ու մտքերուն մէջ եւ պիտի վերականգնէ մեր անսկուն պայքարի ոգին:

ՀԱՄԱՀԱՐԵՍ-ԱԿԱՆ 12-ՐԴ ԲԱՆԱԿՈՒՄ

Օգոստոս 2023-ին հևարաւորութիւնը ունեցաց մեկնելով հայրենիք Եղբայր Եւ քոյ սկաուտներու հետ՝ ՀՂՄՍՀ-ՀՄԸՄ-ական 12-րդ բանակումին: Սկաուտական ճամբորդութենես շաբաթ մը առաջ կը մտածէի, թէ արդեօք այս անգամ նոյնքան հաճելի յիշատակներ պիտի ունենայի հայրենի հողին Վրայ, ինչպես Վերջին ճամբորդութեանս, եւ անկեղծօրէն շատ աւելի յիշատակներ կերտելով՝ իին ու նոր ընկերներուս հետ, ասցուցի 10 հիանալի օրեր:

Ուրբաթ, 21 յուլիս 2023-ին, բանակումի բացման արարողութեան վկայեցի մօտ 700 ՀՄԸՄ-ական սկառուտներ՝ հաւաքուած նոյն տարազով եւ նոյն նպատակին համար փողկապներով, կանգնած մէկ հայրենիքի համար, ծածանող հայոց նոյն եռագոյնին տակ. ասիկա արդէն ինքնին փաստ մըն է, որ հայ գաղութերուն ու սփիռքին կը սպասէ փայլուն ապագայ՝ հասնելով մինչեւ ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայաստմին:

Ծաբաթ, 22 յուլիս 2023-ին, տղղանցելէ Ետք Երեւանի իւրայա-
տուկ Եւ սքանչելի փողոցներուն մեջ, հանրակառքերով մեկնեցանք
Ծիծեռնակաբերդ, ուր գետեղեցիք ծաղիկներ՝ առ ի յարգանք հա-
յոց սուրբ Նահատակներուն։ Մենք՝ հայերս, ցորենի փոքր հատիկներ
Ենք աշխարհի չորս ծայրերը, բայց երբ բոլոր սկառուտներս միացած
ենք Ծիծեռնակաբերդի անմար կրակին շուրջ, տեսայ իւրաքանչիւր
սկառուտ, բռնած իր երկորորդ հայունիքին դրօշը, միշտ Հայաստանը
դնելով առաջին, դարձանք ցորենի առատ ու կանգուն հասկ։ Ինչպես
Գեղրդ Եմին կ'ըսէ. «Բայց այդ ցորենի հատիկը ամեն՝ ցանք է մի
հսկալ։

ԱՄԵՆ ԻՎԻ՝ ԱՎՈՒԹ ԱԵՌՄԱԾ ՕՍԱՅՆԱԿ'»:

Կիրակի, 23 յուլիս 2023-ը հաճելի օր մըն էր, երբ տեղի ունեցան առուեստի աշխատակրթութեան escape room եւ օպոազման միջում:

Երկուշաբթի, 24 յուլիս 2023-ին բանակումին մասնակցող սփհիռք-եան գաղութեաներու սկաուտներէն իրաքանչիրը ներկայացուց իր ապրած երկրին մշակոյթը, պարը, երգերն ու համեղ ուտելիքները: Իբրեւ լիբանանահայեր՝ արաքական ճոխ մթնոլորտով, պարելով եւ եռաելով աւարտել ենոր մեռ նեռնայացումո. մասնակեակը Տօր

chef եւ Homenetmen's got talent-ի մրցումներուն, որոնց ըսթացքին Լիբանանի մասնակիցները խանդավառութեամբ ներկայացուցին հիմք պատրաստած լայտագիրներո:

Երեքշաբթի, 25 յուլիս 2023-ին մեկնեցանք Գիւմրի, ուր խմբակներու բաժնուելել ետք, Let's go let's play խումբին առաջնորդութեամբ խաղցանք հետախուզական rally paper՝ քաղաքին աւելի մօտէն ծանօթանալու համար: Ապա պարարուեստի խումբ մը մասնագետներ Գիւմրիի հրապարակին վրայ մեծ խանդավառութեամբ մեզի սորվեցուցին հայկական աւանդական շուրջպարեր: Այդ ընթացքին հոգիս լեցուցած հիանալի ապրումներուն յիշատակը դրոշմուած պիտի մնայ մորիկ մէք:

Չորեքշաբթի, 26 յուլիս 2023-ին բանակողներուն մեկ մասը մնաց բանակավայր՝ խաղալու չարքաջ խաղեր, իսկ մնացեալը բարձրացաւ Արագած: Իմ ինտրանքս է բոլոր ՀՄԸՆ-ականներուն, որ չբաւարարուին միայն Արագածով եւ Երգելով՝ «Արարատի լանջերուն բանակում ընել կ'ուզենք», «Արարատի գագաթին եռագոյն պարզել կ'ուզենք»: Այս մեկը երազ մը չէ, այդ լանջերը մերն են: Այսօր Արագած իսկ վայր՝ Արարատ...

Հինգշաբթի, 27 յուլիս 2023-ին այցելեցինք Սեւանայ լիճ՝ մեր Գեղամայ ծովը, ուր անցուցինք անմոռանալի ժամեր անոր զույգ ջու-

րերուն մէջ: Ուրախ ժամերէն բացի՝ աղօթեցի, աղօթեցի ոչ միայն ծանօթներուս, այլ մեր սուրբ հերոսներուն համար, որոնք յանուն ազգի ու հայրենիքի, տուն ու ընտանիք ծգած՝ կը պայքարին սահմանին, առանց մոռնալու Վրցախի ժողովուրդը, որ ամիսներէ ի վեր կը պայքարի՝ իր հայրենիքը պաշտպանելու ի խնդիր: Ապա Լիզապոնի հինգ «խենթերուն» յիշատակը վառ պահելու համար ունեցանք յեղափոխական երգերու երեկոյ մը՝ ամենէն աւելի զգալով Լիզապոնի տղոց յիշատակին նուիրուած երգերէն մէկուն մէջ նշուած յիշեալ տողը. «Բայց միշտ ծանրը մեր սրտերուն՝ յուշն է գերագոյն ձեր կամքերուն»:

Ինչպէս կ'ըսեն՝ «Միութիւնը զօրութիւն Ե»: Ուրբաթ, 28 յուլիս 2023-ին բոլոր սկաուտները միասին ծիծաղով, հաճելի ժամեր անցնելով եւ նոր յուշեր ստեղծելով՝ խաղցանք սկաուտական խաղեր:

Չարաթ, 29 յուլիս 2023-ին ընդհանուր աշխատանքները ամբողջացնելէ ետք տեղի ունեցաւ Մրցանակարաշխութիւն, ուր Լիքանանը հպարտութեամբ շահեցաւ երկիրներու ներկայացման առաջին դիրքը, Homenetmen's Got Talent՝ երրորդ դիրքը եւ զարգացման մրցումի երրորդ դիրքը: Ապա, բանակումի փակման պաշտօնական հանդիսութեամբ, բանակումը հասաւ իր աւարտին «Յառա՛ջ նահա-

տակ» քայլերգով: Ամենէն դժուար ցտեսութիւններն են մէկն եր այդ օրը, որովհետեւ նոյնիսկ եթե նոր ծանօթացած էի բոլոր սկաուտներուն, սակայն հրաքանչիրը իր հրայատուկ տեղը ունեցաւ սրտին մէջ, մենք դարձանք մէկ ընտանիք:

Կիրակի, 30 յուլիս 2023-ին բանակավայրը ձգեցինք եւ վերադարձանք երեւան:

Յաջորդող երկու օրեր անցան երազի պէս: Այցելեցինք Գառնի ու Գեղարդ, ուր ճաշակեցինք ու վայելեցինք զուտ հայկական համեղ ճաշեր, ունկնդրեցինք երգեր՝ աւելի ու աւելի մօտենալով մեր հայրենիքին:

Յիմա իմ միակ ցանկութիւնս է վերադառնալ հայրենիք՝ ծիծաղով, խանդավառ եւ աշխուժ թափով՝ աշխարհի բոլոր սկաուտներուն հետ: Բիւրական եւ երեւան անցուցած անմոռանալի եւ յիշարժան երկու շաբաթներէ ետք արդէն սկսած եմ հաշուել 2026 տարեշրջանի jamboree-ի յետհաջուարկը: Բայց այս անգամ Արարատի լանջերուն մեր գերագոյն նպատակին ուշ կամ կանուխ պիտի հասնինք:

Վերջին խօսքս բոլոր տարագաւորներուն այս է, որ պիտի հասնինք մեր նպատակին եւ նորէն տեսնուինք այդ գաղափարով, եթե շարունակենք կառչած մնալ մեր ազգային գիտակցութեան, երբեք չյուսահատինք, երբեք չյանձնուինք եւ պահենք մեր անսկուն կամքն ու յարատել պայքարի ոգին, որուն արդիւնքով եւ անսակարկ աշխատանքով պիտի հասնինք մեր նպատակին՝ յանուն պատմական արդարութեան վերականգնումին եւ յանուն ՀՍԸԸ-ական ոգիի պահպանումին:

ԵԼՐՈՏԵՍԻԼԻ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ելրոտեսիլը երգի համաշխարհային մրցոյթ մըն է՝ կազմակերպւած Ելրոպական միութեան հեռարձակումի կողմէ, աշխարհի ամենին կատարեալ պատկերասփիլուային հաղորդումներէն մէկն է: Յիմուլած է 24 մայիս 1956-ին, Լուկանօ քաղաքին մէջ, ոգեշնչուած՝ Սան Ռեմօ փառատունէն:

Մրցոյթին մասնակցող երկիրը ներկայացուցիչ մը կ'ընտրէ ազգին կամ ներքին ընտրութիւններով, երգը կը մեկնաբանուի ուղիղ եթերով, այսուհետեւ դատական կազմի քուեարկութեամբ եւ ակընդիրներու քուեներուն համեմատութեամբ կ'որոշուի յաղթողը:

Ելրոտեսիլը ճանչուած է իր շքեղ կատարումներով, տարբեր երաժշտական ոճերով եւ միասնութեան ու տօնակատարութեան զգացումով. Ելրոտեսիլի բազմաթիւ մասնակցողներ դարձած են աշխարհահոչակ, ինչպէս՝ ԱՊՊԱ խումբը, որ «Ուաթրլու» երգով ներ-

կայացուց Շուտու՝ գրաւելով առաջին դիրքը, 1974-ին: Սելին Շինը «Ուեր տազ մայ հարթ պիթ նաու» երգով ներկայացուց Շուտիցերիան՝ գրաւելով առաջին դիրքը, 1989-ին, իսկ Ռոզա Լինը «Սնեփ» երգով ներկայացուց Յայաստանը, 2022-ի Ելրոտեսիլին, սակայն ան 20-րդ հանդիսանալով հանդերձ, դարձաւ հոչակաւոր՝ ընկերային ցանցերուն մէջ, նոյն տարուան ամառը դառնալով Ելրոտեսիլի երկրորդ ամենաշատ լսուած երգը:

Երգի մրցոյթին նպատակներն են՝ խաղաղութեան պահպանում (Բ. Աշխարհամարտէն ետք), Ելրոպական երկիրներու միջեւ միասնութիւն, մշակութային փոխանակում եւ բարեկամական մրցակցութիւն:

Սակայն յստակ է, որ այս մրցոյթին օրէնքներու փոփոխութիւնները կը յանգին նպատակներու փոփոխութեան՝ ծառայելով քաղաքական օրակարգերու: Օրինակ՝ 2022-ին Ելրոտեսիլի շահողը ուքրանական «Գալուշ» նուազախումբի «Սթեֆանիա» երգը շահած է ցոյց տալու համար Ռուսիոյ, թէ Ելրոպան կ'աջակցի Ուքրանիոյ:

2016-ին ժամալա, բուն անունով՝ Ժամալատինովա, որ Խրիմի թաթարներէն է, առաջին հանդիսացաւ «1944» երգով: Երգը ուղղակիորէն կ'ակնարկէր Խորհրդային Միութեան կողմէ 1944-ին Խրիմի թաթարներուն տեղահանութեան:

Ելրոտեսիլը դարձաւ նաեւ միասեռականութիւն քաջալերող աշխարհի օրինակը: 2012-ին յաղթանակ արձանագրած շուտուացի Լուրինը, որ ներկայացաւ «Իւֆորիա» երգով, ինչպէս նաեւ՝ 2023-ին առաջին հանդիսացած նորվեկիացի-իտալացի Ալեսանտրա Սելին, որ ներկայացաւ «Քուին աֆ քինկ» երգով, իրեւն միասեռական ըլլալուն մասին յայտարարած արուեստագետներ են:

2014-ին Ելրոտեսիլի առաջին դիրքը գրաւած աւստրիացի Ջոնչիթա Ուըրսթ, որ ներկայացաւ «Ուայզ լայզ է ֆինիթս» երգով, դարձ-

եալ սեռափոխուած եր եւ բեմ բարձրացած եր կնոշ մը կերպարով՝ պահելով հանդերձ դէմքին մօրուքը:

Իսկ 2006-ին Ելրոտեսիլի յաղթող խումբն եր ֆինլանտական «Լորտի ոռը» խումբը, որ սատանաներու նման ծառուած վիճակով ներկայացաւ եւ մեկնաբանեց «Յարտ ոռտ հալելույա» երգը:

Այս բոլորը պատճառ դարձած են Ելրոտեսիլի հետեւորդներուն թիւի նուազման:

Կարեւոր է ճանչնալ եւ յարգել Ելրոտեսիլի վերաբերեալ տարբեր կարծիքներն ու տեսակետները: Թէեւ մրցոյթը

միասեռականները հանրածանօթ դարձուցած է եւ որոշ միջամտութիւն արձանագրած՝ քաղաքական նիւթերու մասին, բայց եւ այնպէս, մրցումը կը շարունակէ նկատուիլ երաժշտութեան եւ մշակութային բազմազանութեան տօն:

Եթէ չեղոք տեսանկիւնով դիտենք, Ելրոտեսիլը կը նկատուի հարթակ մը, որ կը համախմբէ տարբեր երկիրներու արուեստագետները՝ ցուցադրելու համար անոնց տաղանդները եւ կիսելու անոնց մշակութային ժառանգութիւնը՝ երաժշտութեան միջոցով:

Սակայն հասկնալի է նաեւ այն մտահոգութիւնը, որ որոշ անհատներու եւ շրջանակներու մէջ կը յառաջանայ միասեռականները քաջալերող եւ կամ քաղաքական պատգամներ փոխանցել փորձող այս մրցումին նկատմամբ:

Ելրոտեսիլի երգի մրցոյթին համար կարեւոր է հաւասարակշութիւն մը գտնել՝ մշակութային բազմազանութիւնը տօնելու եւ երաժշտական տաղանդներու ցուցադրման իր հիմնական նպատակը պահպանելու համար:

Ծատ կարեւոր է, որ Ելրոտեսիլ երգի մրցոյթին մասին քննարկումներուն մօտենալ բաց մտքով եւ յարգանքով՝ տարբեր տեսակետներու հանդեա, թոյլ տալով կառուցողական երկխօսութեան:

«ԱՊԱԳԱՎ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ»-ՈՒ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐԺՈՂԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Նախաձեռնութեամբ «Ազդակ»-ին եւ աջակցութեամբ «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքին, ուրբաթ, 21 հոկտեմբեր 2022-ին ընթացք առաւ «Ապագայ լրագրողներ»-ու լրագրութեան վարժողական ծրագիրին երրորդ փուլը:

Լրագրութեան վարժողական այս ծրագիրը, որ ներառեց լրագրողական տարրական գիտելիքներ՝ թղթակցութիւն, հարցազրոյց, յօդուածագրութիւն, ընդգրկեց նաեւ երիտասարդութեան վերաբերող այժմէական այլ նիւթեր, թուայնացման, լսատեսողական եւ արհեստական բանականութեան վերաբերող դասախոսութիւններ:

Ծրագիրը գործադրուեցաւ շաբաթական դրութեամբ, ուրբաթ օրերը: Իրականացուած է 24 հանդիպում, որոնք բնոյթով դասախոսական են եւ աշխատանքային:

Հանդիպումներու իմաստով, ծրագիրին գործադրութիւնը աւարտեցաւ 16 յունիս 2023-ին: Ապագայ լրագրողները շարունակեցին աշխատիլ իրենց վերջնական ծրագիրին վրայ:

Նշենք, որ այն ուրբաթ օրերը, որոնց ընթացքին հանդիպում տեղի չէ ունեցած, քանի մը պատճառ ունի, ընդհանրապէս՝ քննութիւններն ու մեծ թիւով բացականերու առկայութիւնը, ինչպէս նաև՝ տօնական օրեր եւ արձակուրդներ:

21 հոկտեմբեր 2022-ին, երեկոյեան ժամը 6:30-ին «Ազդակ»-ի յարկին տակ տեղի ունեցաւ «Ապագայ լրագրողներ»-ու առաջին հանդիպումը, որ ծանօթացման ընդհանուր հանդիպում մըն էր:

«Ապագայ լրագրողներ»-ու երրորդ սերունդին մաս կը կազմեն՝ Յարութ Մաւեան, Վարանդ Կիրակոսեան, Յրակ Մամիկոնեան, Լոռի Յովսէիեան, Արագ Խոտրեան, Շիթա Փափազեան, Գարին Գույումճեան, Սեւակ Չարմէնեան, Սոսէ Խաչատուրեան, Մարիա Խաչատուրեան, Յելենա Քէշիշչեան, Բալիկ Պողոսեան, Ներսէս Ղպրիւեան, Ալին Այսեան եւ Ռիթա Սալլում:

Ծրագիրին պատասխանատուն՝ «Ազդակ»-ի խմբագիրներէն Արշօ Պալեան, Ներկայացուց ծրագիրը, անոր նպատակներն ու ընդհանուր առմամբ «Ազդակ»-ը՝ իր աշխատանքի տարբեր բաժանմունքներով եւ հրատարակութեան հոլովոյթով:

28 հոկտեմբեր 2022-ին ծրագիրին հետեւողները ծանօթացան լուր գրելու ձեւերուն:

Լուր մը գրելու նրբութիւններն ու այդ նպատակով կատարուող ընդհանուր աշխատանքը ներկայացուց «Ազդակ»-ի խմբագիրներէն Արշօ Պալեան:

«Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրին մասնակիցները լուրերու հետեւելու սովորութեամբ ու հետաքրքրութեամբ իրացուցած գիտելիքներով կատարեալ հեզասահութեամբ հետեւեցան տրուող բացատրութիւններուն:

4 նոյեմբեր 2022-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը կատարեցին լուր գրելու իրենց առաջին փորձը:

Լուր գրելու սկզբունքներուն ու նրբութիւններուն ծանօթացած «Ապագայ լրագրողներ»-ը «Ազդակ»-ի խմբագրատան մէջ փորձեցին կերպուանալ եւ իրենց շաբաթական հանդիպումը լեցնել նոր փորձառութեամբ մը՝ ամբարելով լուր գրելու յաւելեալ **թեքսիցեր**:

Աշխատանքի ընթացքին «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրին մասնակիցները փաստեցին լրատուական աշխարհին հանդեպ իրենց հետաքրքրութիւնը եւ կատարեալ լրջութեամբ կատարեցին իրենց վստահուած աշխատանքը:

11 նոյեմբեր 2022-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը ծանօթացան թարգմանական աշխատանքին:

«Ազդակ»-ի անձնակազմի անդամ Նարէ Գալեմքերեան հանդիպում մը ունեցաւ ապագայ լրագրողներուն հետ: Ան ներկայացուց թարգմանութեան աշխատանքի գործընթացը՝ բացատրելով ճշգրիտ թարգմանութիւն կատարելու ձեւերը: Ան թելադրեց լաւ հասկնալ

բնագիրը եւ պրատել բոլոր անձանօթ եզրերն ու միտքերը, որպեսզի կարելի ըլլայ անսխալ թարգմանութիւն մը կատարել՝ հեռու մնալով բառացի թարգմանութենք:

Ն. Գալեմբերեան անդրադարձաւ «Ազդակ» օրաթերթին մէջ գրաւիչ, պատշաճ եւ հետաքրքրական էջեր պատրաստելու **թեքնիքներուն** ու ծեւերուն՝ հաստատելով նաեւ խորագիրին հրապուրիչ ըլլալու կարեւորութիւնը:

Եեկուցումն ետք ապագայ լրագրողները թարգմանական աշխատանք մը կատարեցին, ապա կարդացին իրենց թարգմանութիւնը եւ մնացեալ մասնակիցներուն հետ քննարկում կատարեցին:

2 դեկտեմբեր 2022-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրին մասնակիցները իրենց հանդիպումին ընթացքին հետեւեցան «Ազդակ»-ի խմբագիրներն Վահրամ Եմմիեանի ներկայացուցած շահեկան դասախոսութեան, որուն ընթացքին անդրադարձ կատարուեցաւ միշագային եւ շրջանային լուրերու պատրաստութեան **թեքնիքներուն**:

Եուր մը, յատկապէս միշագային լուր մը գրելու համար վստահելի լրատուամիջոցներ ընտրելու եւ որոնելու ծեւերուն ամբողջական ծանօթացումն ետք «Ապագայ լրագրողներ»-ը իմացան «Ազդակ»-ի յաւելուածը ունենալու եւ անոր ընդմէջեն արագ լրահոսը ընթերցողին հասցնելու աշխատանքին մասին:

«Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրին մասնակիցները խմբագրատան մէջ հետեւեցան արագ լրահոս պատրաստելու եւ զայն անմիշապէս «Ազդակ»-ի յաւելուածը ներբեռնած բոլոր բաժանորդներուն հասցնելու հոլովոյթին:

9 դեկտեմբեր 2022-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը այցելեցին «Վանայ Զայն», ուր անոնք դիմաւորուեցան ռատիոնալականի տնօրին Վիգեն Աւագեանի կողմէ:

Վ. Աւագեան մեծ սիրով ընդունեց ծրագիրին մասնակիցները եւ «Վանայ Զայն»-ի տարբեր բաժանմունքներուն մասին ներկայացուց համապարփակ տեղեկութիւններ՝ ներկաները հաղորդակից դարձը նելով լատուամիջոցներու գործունեութեան:

Այս շրջագիծին մէջ ան անդրադարձաւ կայանին մէջ կատարած լրատուութեան, յայտագիրներու եւ ծանուցումներու պատրաստութեան, խօսնակներու եւ ձայնի հաղորդավարներու աշխատանքին, ինչպէս նաեւ՝ վարչական եւ **թեքնիք** աշխատանքներու հոլովոյթին:

Ապա ան ներկայացուց արդիական եւ այժմէական այս միջոցները, որոնք «Վանայ Զայն»-ին կողմէ կ'օգտագործուին՝ քայլ պահելու համար արհեստագիտական այսօրուան չափանիշներուն հետ:

«Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրին մասնակիցները ծանօթացան նաեւ «Վանայ Զայն»-ի **սթիւտիոններուն**, ուր անոնք հետեւեցան նաեւ **թեքնիք** բացատրութեան, որ ներկայացուեցաւ ռատիոնալականի ձայնի հաղորդավարներէն Յակոբ Զալաքեանին կողմէ:

Յ. Զալաքեան «Ապագայ լրագրողներ»-ուն ներկայացուց նաեւ յայտագիրները արխիտի վերածելու ծեւերն ու միջոցները, ուղղակի սփոռուղ յայտագիրներուն ընկերակցելու **թեքնիքները**, ինչպէս նաեւ՝ երգեր սփոռելու ծրագիրները:

16 դեկտեմբեր 2022-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը այցելեցին ԳՈՐԸՐ գրադարան, ուր անոնք դիմաւորուեցան գրադարանի պատրաստանատու Կարօ Տերունեանին կողմէ:

Արդիական եւ մասնագիտական այս գրադարանին մէջ «Ապագայ լրագրողներ»-ը ծանօթացան գիրքերու, յատկապէս՝ երգարաններու, բառարաններու, ինչպէս նաեւ՝ հայոց պատմութեան տարբեր փուլերը յատկանշող գիրքերու լայն հաւաքածոյի մը:

Անոնք իմացան նաեւ, որ հազարաւոր գիրքեր պարունակող ԳՈՐԸՐ գրադարանին մէջ կան նաեւ մեծ թիւով ձայնասկաւառակներ եւ հսկայական արխիտ մը երգերու, զորս կարելի է ունկնդրել եւ անոնց ձայնանիշները (նորա) ստանալ:

Կ. Տերունեան հետաքրքրական դրուագներ պատմեց իր պեղած ու գտած գիրքերուն մասին եւ անդրադարձաւ ամբողջ ազգի մը պատմութիւնը ներկայացնող այդ գիրքերուն ուղեւորութեան:

«Ապագայ լրագրողներ»-ը ծանօթացան նաեւ ԳՈՐԸՐ-ի կազմատան բաժանմունքին, ուր կը կատարուի գրադարանին հասած բոլոր գիրքերուն վերամշակումը՝ արհեստավարժ կերպով:

«Ապագայ լրագրողներ»-ը հետեւեցան այս բաժանմունքին մէջ կատարուող աշխատանքներուն եւ գիրք մը վերամշակելու ու զայն փճացումը փրկելու ծեւերուն եւ հոլովոյթին:

ԳՈՐԸՐ գրադարանի պատասխանատուն մէծ սիրով պատաս-

խանեց «Ապագայ լրագրողներ»-ուն ուղղած հետաքրքրական հարցումներուն եւ անոնց նուիրեց ԳՈՐԱՎ համոյթի Ելոյթի «Տի.Վի.Տի.»-ներէն օրինակներ:

13 յունուար 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը ծանօթացան հեռատեսիլի լրատուութեան աշխատանքին, միջոցներուն, **թերևնիքներուն**, գործադրութեան, լուրջ կարդալու նրբութիւններուն, ինչպէս նաեւ՝ ակնդիրին հաղորդական ըլլալու գաղտնիքներուն:

Հեռատեսիլի լրատուութեան «գաղտնիքները» շատ հաճելի եւ կատարեալ արհեստավարժութեամբ ներկայացուց ձայնի հաղորդավար, խմբագիր Արմեն Ապտալեան:

Ան լաւապէս բացատրեց գրաւոր մամուլի, ձայնասփիլուի եւ հեռատեսիլի համար պատրաստուած լուրերուն տարբերութիւնները՝ ընդգծումներ կատարելով յատկապէս հեռատեսիլի համար պատրաստուելիք լուրերու ձեւին, չափին, փոխանցումին ու աշոգանութեան մասին:

Ա. Ապտալեան անդրադարձաւ նաեւ հեռատեսիլի կայանի համար կատարուած հարցազրոյցի իրայատկութեան ու ձեւին՝ շեշտելով հարցազրոյցը աւելի հետաքրքրական դարձնելու կարեւորութիւնը:

Այս բոլորին շրջագիծին մեջ Ա. Ապտալեան ապագայ լրագրողներուն ներկայացուց այս երեք «զենքերը», որոնք պետք է օգտագործուին յաջողելու համար լրագրութեան ասպարեզին մեջ. լեզուներու իմացութիւն, ընթերցանութիւն, գարգացում:

Նկատի ունենալով լուսանկարչութեան մարզը՝ Ա. Ապտալեան սորվեցուց ապագայ լրագրողներուն, թէ լրատուութեան համար ինչ անկիւններէ եւ ինչպէս պետք է լուսանկարել:

Բացարիկ հաղորդականութեամբ փոխանցուած տեղեկութիւնները ապագայ լրագրողները ընկալեցին ուշադիր հետեւելով եւ տպաւորուելով:

20 յունուար 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը հանդիպում մը ունեցան «Ազդակ»-ի պատասխանատու խմբագիրներէն ժագ Յակոբեանին հետ:

Յանդիպումին ընթացքին լուսարձակի տակ առնուեցան Յայաստանի մամուլի դաշտը, ինչպէս նաեւ՝ հայաստանեան լրատուամիջոցներն ու անոնց կատարած աշխատանքները, եւ բժախնդրութեամբ ու անհրաժեշտ մանրամասնութիւններով փորձ մը կատարեցաւ այդ տեղեկութիւնները դարձնել ապագայ լրագրողներուն սեփականութիւնը:

Ժ. Յակոբեան լաւապէս բացատրեց «Արմենփրես» լրատու գործակալութեան հիմնադրութենեն սկսեալ մինչեւ Յայաստանի Յանուապետութեան վերանկախացումը, Խորհրդային Միութեան ժամանակաշրջանը, աւելի ուշ տիրող մթնոլորտն ու մամուլի աշխարհին մեջ Յայաստանի պետութեան վերանկախացման ընթացքին տիրող մթնոլորտը՝ հասնելով մինչեւ արցախեան ազատագրական պայքար եւ ներկայ ժամանակներ:

Ժ. Յակոբեան լայն անդրադարձ կատարեց նաեւ Յայաստանի այսօրուան լրատուամիջոցներուն՝ գրաւոր մամուլ, պատկերասփիլուի կայաններ, ռատիկուայաններ, կայքեր եւ ելեկտրոնային այլ յաւելածներ, ապագայ լրագրողներուն տրամադրելով նաեւ մեծ թիւով կայքերու ելեկտրոնային հասցեներ:

27 յունուար 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը ծանօթացան լրատուութեան ճշգրտութեան բանալիններէն մեկուն, որն է՝ վիճակագրութիւնը:

Հետազոտական լրագրութեան թէ այլ լրատուութեան պարագային, լուրի մը եւ ինքնաբերաբար խնդրոյ առարկայ լրատուամիջոցին վստահելիութիւնը պահպանելու եւ տեղեկատուական մարզին մեջ աւելի յարգուած լրատուամիջոցի մը վերածուելու գաղտնիքներէն ու բանալիններէն մեկն է վիճակագրութիւնը եւ գիտական արդիւնքներով փաստեր ներկայացնելը:

Վիճակագրութիւն մը կատարելու համար պէտք եղած բոլոր միջոցներուն, թիրախը ճշդելուն, հաւաքականութեան կարծիքներուն լաւագոյն կերպով հասնելու մեթուներուն ու հարցարան պատրաստելու բոլոր ձեւերուն մասին իրազեկ դարձան ապագայ լրագրողները:

Անոնք ծանօթացան նաեւ վիճակագրութիւնը առցանց եւ անհատաբար կատարելու ձեւերուն:

10 փետրուար 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը կատարեցին գրաւոր աշխատանք:

Ապագայ լրագրողներուն հանդիպումը եղաւ աշխատանքային հանդիպում, որուն ընթացքին անոնք գրեցին լուրեր, պատրաստեցին արագ լրահոսի յատուկ և նախադասութիւններ-լուրեր, ինչպէս նաեւ լուրերն ու յայտարարութիւններն փորձեցին դուրս բերել կարեւոր միտքեր ու կեցուածքներ, որոնք կ'արտայայտեին լուրերուն կարեւոր պատգամները:

Ապագայ լրագրողները կատարեալ լրջութեամբ կերպուացան իրենց աշխատանքին վրայ եւ յանձնեցին այնպիսի գրաւոր աշխատանքներ, որոնք բաւական քաշալերական էին:

17 փետրուար 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը «Փիլսիկ» սրահին մէջ հանդիպում մը ունեցան «Ազդակ»-ի աշխատակից Ջրհատ Խորյեանի հետ:

Հանդիպումի առաջին բաժինով Խորյեան մանրամասն ձեւով ներկայացուց հարցարոյցի պատրաստութեան փուլերը եւ տուաւ զայն

վարելու ցուցմունքներ ու խրատներ: Ան նաեւ անդրադարձաւ հարցարոյցի տարբեր տեսակներուն եւ կառոյցներուն:

Հանդիպումին երկորորդ բաժինով Ձ. Խորյեան բացատրեց, թէ ինչպէս կարելի է միտքերը, մտորումները, ներշնչումի տարբեր աղբիւրները յօդուածի վերածել: Ան նաեւ ներկայացուց յօդուած գրելու փուլերը:

Հանդիպումին ընթացքին ապագայ լրագրողները իրենց կարծիքներով եւ հարցումներով մասնակցութիւն բերին գոյոցին:

24 փետրուար 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը հետեւեցան լրագրութեան ժանրերն ամենն հիմնականը նկատուող թղթակցութեան ժանրին:

«Ազդակ»-ի պատասխանատու խմբագիրներն Նորա Բարսեղեան «Ապագայ լրագրողներ»-ուն ներկայացուց այս նիւթը՝ մանրամասնութիւններ փոխանցելով անոնց:

Ն. Բարսեղեան նախ եւ առաջ կերպուացաւ թղթակիցին պատշաճութեան, ներկայացուցած կառոյցին հանդեւ յարգանք պարտադրելու վարուելակերպին եւ որեւէ ձեռնարկի պատրաստութեան երթալու կարեւորութեան վրայ:

Ապա ան իր անձնական փորձառութեան եւ լրագրութեան ու թղթակցութիւնը կատարելու եղանակներուն արձանագրած հոլովոյթին ընդմեջն «Ապագայ լրագրողներ»-ուն սորվեցուց թղթակցութիւնը կատարելու թերևիքները, եւ անոնց յանձնեց ամրոջական, յաշող, ձեռնարկի մը ընթացքին տիրող մթնոլորտը հարազատութեամբ փոխանցելու բոլոր բանալինները:

Պատասխանատու խմբագիրը անդրադարձաւ նաեւ որոշ նրբութիւններու, որոնք կը վերաբերին թղթակցութիւնը պատրաստելու ուղղութիւններուն եւ ձեւերուն:

Ապագայ լրագրողները կարդացին նաեւ տարբեր տեսակի թղթակցութիւններու օրինակներ, իրենց հարցումներով աւելի եւս խորացան թղթակցութիւն մը պատրաստելու աշխատանքի ծալքերուն մէջ եւ դասընթացքը դարձուցին ներգործօն:

Հանդիպումին աւարտին Ն. Բարսեղեան անդրադարձաւ նաեւ յօդուածագրութեան որոշ ժանրերուն՝ քաշալերելով «Ապագայ լրագրողներ»-ը, որ քաշաբար ըստն իրենց կեցուածքն ու տեսակետները, անվախ ըլլան հայերենով արտայայտելու իրենց միտքերը՝ ընդգծելով, որ «Ազդակ»-ի խմբագրութիւնը միշտ ալ իր նեցուկը պիտի տրամադրէ անոնց՝ ուղղելու, սրբագրելու եւ անոնց գրելու հմտութիւնները կատարելագործելու ուղղութեամբ:

3 մարտ 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը իրազեկուեցան արխիւներու, զանոնք լուսանկարելու, թուայնացնելու, ապա ուսումնասիրութիւն մը կատարելու համար որոնողական բաժինը օգտագործելու մասին:

«Ազդակ»-ի 96 տարուան արխիվը, բացառիկները, շատ մը ուրիշ օրաթերթեր, գիրքեր եւ լուսանկարներ նկարած եւ թուայնացուցած պատասխանատու Թալին Գալայճեան «Ապագայ լրագրողներ»-ուն ներկայացուց այս նիւթը իր ընդհանրութեան, մանրամասնութիւններուն եւ հիրայատկութեան մէջ:

Ապագայ լրագրողները իրենց հանդիպումին ընթացքին իմացան արխիվը պահելու կարեւորութեան մասին, անթերի կերպով, կատարեալ զգուշութեամբ, արխիվը բաղկացնող իրաքանչիւր կտոր իր յատկանիշներով պահելու անհրաժեշտութեան, եւ մանաւանդ՝ օրաթերթերն ու գիրքերը իրեւ արխիվ պահելու պայմաններուն եւ չափանիշներուն մասին:

Արխիվը թուայնացնելու եւ անոր որոնողական ըլլալու առաւելութիւն շնորհելու արհեստագիտութեան ընդհանուր բացատրութենեն ետք, «Ապագայ լրագրողներ»-ը ուղղուեցան «Ազդակ»-ի «Ժիրայր Պուտագեան» մամլոյ ուսումնասիրութեան կերպոն՝ ծանօթանալու համար այդ աշխատանքի մանրամասնութիւններուն եւ տարբեր փուլերուն, ինչպէս նաեւ՝ փորձելու այդ աշխատանքը եւ ուսումնասիրութիւն մը կատարելու նախաքայլը:

Թ. Գալայճեան «Ապագայ լրագրողներ»-ուն ցոյց տուաւ «Ազդակ»-ի տասնամեայ արխիվը (1937) օրինակ մը, ապա ան տեղուոյն վրայ բացատրեց արխիվը թուայնացնելու դրութիւնը՝ անդրադառնալով **սթիւտիոյի** սարքաւորման, լուսանկարելու ձեւերուն եւ թուայնացումի **թեքսիրիս:**

«Ապագայ լրագրողներ»-ը ուղղակի ականատես եղան եւ փորձարկեցին տրուած բացատրութիւնները:

Արխիվներու, թուայնացումի եւ որոնողական աշխատանքի ընդ-

հանուր թեմայով կլանուած «Ապագայ լրագրողներ»-ը հարցումներու տարակի մը տեղացուցիլ թ. Գալայճեանին վրայ՝ քաղելով շարք մը յաւելեալ տեղեկութիւններ:

18 մարտ 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը ծանօթացան ընկերային ցանցերու գործածութեան համեմատութիւններուն, ինչպէս նաեւ՝ կեղծ լուրերը, լուսանկարները եւ ապատեղեկատութիւնը բացայայտելու ձեւերուն ու միջոցներուն:

Այս բոլորին մասին նորարարական ոճով ներկայացում մը պատրաստեց եւ բաւական յստակ ու մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ Սեծն Բրիտանիոյ դեսպանատան պաշտօնեաներէն Յրակ Աւետանեանը:

Անդրադարձ կատարուեցաւ նաեւ բջիջային հեռաձայններու յաւելուածներուն՝ «Եփ»-երուն եւ անոնց դերակատարութեան, ինչպէս նաեւ՝ ժամերու այս համեմատութեան, որ ընկերային ցանցերը կը խլեն իրաքանչիւր մարդ արարածէ, օրական դրութեամբ:

3. Աւետանեան լուսարձակի տակ առաւ վերջին տասնամեակին ստեղծուած քաղաքացիական լրագրութիւնը եւ անոր ունեցած անմիջական ու ազդու դերակատարութիւնը:

25 մարտ 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրին մասնակիցները «Ազդակ»-ի «Փիլսիկ» սրահին մէջ հանդիպում մը ունեցան «Առւտե» դրամատան Պուրճ Յամուտի մասնաճիւղի տնօրէն Յրիստ Լիպարեանի հետ:

Երկիրը յուզող տնտեսական տագնապի պայմաններով եւ համեմատաբար արդի նկատուող «Յրիփթօ քարընսի» կոչուած նոր աշխարհով հետաքրքրուած «Ապագայ լրագրողներ»-ը հաճոյքով լսեցին իրենց տրուած բացատրութիւնները:

Յրիստ Լիպարեան իր խօսքին մէջ անդրադարձաւ ամբողջ աշխարհի տարածքին գործող Ելեմտական շուկաներուն եւ անոնց ունեցած տարբեր բաժանմունքներուն մասին:

Ան ներկայացուց դրամատուները, Կերորոնական դրամատունը, դրամական գործառնութիւնները, ինչպէս նաեւ Ելեմտական գործառնութիւններուն յատուկ կանոնները՝ անդրադառնալով նաեւ աշխարհին մէջ նոր ստեղծուած Ելեմտական համակարգերուն:

Անդրադարձ կատարուեցաւ նաեւ «Յրիփթօ քարընսի»-ին եւ անոր յդացքին՝ նկատի ունենալով, որ անիկա թուայնացած դրամ է, ինչպէս նաեւ՝ անոր օգտագործման ձեւերուն:

Այս բոլորին կողքին, Յրիստ Լիպարեան ներկայացուց նաեւ «Յրիփթօ քարընսի»-ի հետեւանքները՝ զգուշացնելով այդ մասին կատարուած շատ որակաւոր եւ գրաւիչ ծանուցումներուն ծուղակը իյսալէ:

1 ապրիլ 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը «Ազդակ»-ի «Փիւնիկ» սրահին մեջ ծանօթացան լրագրութեան մեջ լուսանկարին դերակատարութեան:

ՀՅԴ Լիբանանի Կեդրոնական կոմիտեի անդամ, Մեծի Տան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան լուսանկարչական անձնակազմի անդամ Արամ Սոմունճեան ապագայ լրագրողներուն ներկայացուց լուսանկարին արժեքը, լուսանկարչութեան տեսակները, նկարելու հիմնական յատկանիշները, ինչպես նաև՝ օգտագործուելիք յատկանիշները:

Ա. Սոմունճեան իր շեշտը դրաւ լրագրական լուսանկարչութեան վրայ՝ ապագայ լրագրողներուն ներկայացնելով այն կանոնները, որոնց պետք է հետևին:

Օրուան դասախոսը «Ապագայ լրագրողներ»-ուն ներկայացուց նաեւ լուսանկարչութեան բարոյագիտութեան կանոններով առաջնորդութելու անհրաժեշտութիւնը, անոնց հետ բաժնելով նաեւ իր փորձառութիւնը:

Հանդիպումը ուներ նաեւ **թերևիք** բաժին մը, որուն ընթացքին Ա. Սոմունճեան հաստատեց, որ հակառակ ամենւն աւելի ընդհանրաց ծեւը ըլլալուն՝ հեռախոսով լուսանկարելը բնաւ մասնագիտական չէ:

Ան անդրադարձաւ տարբեր տեսակի **քամերաներու** եւ ոսպնեակներու, հրաքանչիրին դերակատարութեան ու անոնց օգտագործման ծեւերուն:

Հանդիպումի աւարտին ապագայ լրագրողները կատարեցին լուսանկարչութեան իրենց առաջին փորձերը՝ ցուցմունքներ ստանալով Ա. Սոմունճեանին կողմէ:

8 ապրիլ 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը այցելեցին Հայոց ցեղասպանութեան որբերու «Արամ Պէջիբեան» թանգարան:

Այցելութիւնը կատարուեցաւ թանգարանի ընդհանուր վարիչ Գրիգոր Ալոյեանի առաջարկով: Հրաւերը պատկերացում մըն էր թանգարան այցելութեան եւ ապա թանգարանի տարածքին աշխատանք կատարելու:

«Ազդակ»-ի տնօրին եւ գլխաւոր խմբագիր Շահան Գանտահարեան, «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրի պատասխանատու Արչօ Պալեան եւ ծրագիրի գործադրութեան օգնական խմբագրական կազմի անդամներ Նարե Գալեմքերեան ու Ջրիստ Խորյեան, բիւրեղացնելէ եւոք առաջարկը եւ անոր գործադրութեան ծեւը, յստակացուցին, որ «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրի երրորդ փուլին մասնակիցներուն թանգարան այցելութիւնը պիտի ըլլայ Ցեղապանութեան 108-ամեակին առիթով, որուն լոյսին տակ նաեւ «Ազդակ»-ի մեջ լոյս պիտի տեսնեն այս առիթով գրուած տպաւորութիւնները:

Այցելութիւնը կատարուեցաւ, եւ աշխատանքները եռանդով ու աշխուժ թափով ընթացան:

28 ապրիլ 2023-ին հրատարակուած «Ազդակ»-ի Եշերուն մեջ լոյս տեսան՝ այցելութեան թղթակցութիւնը, յօդուածները, հարցազրոյցները, գրութիւններն ու նաեւ լուսանկարները, որոնք արգասիքն են ամիսներու վրայ երկարող լրագրութեան վարժողական ծրագիրին եւ 8 ապրիլ 2023-ին կատարուած միօրեայ աշխատանքային այցելութեան:

28 ապրիլ 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը «Ազդակ»-ի խմբագրատան մեջ ունեցան իրենց շաբաթական ընթացիկ հանդիպումը:

Հանդիպումը եղաւ առիթ մը՝ նոյն օրուան «Ազդակ»-ի թիւով լոյս տեսած իրենց յօդուածները, գրութիւնները եւ առաջին աշխատանքները ընսարկելու:

«Ապագայ լրագրողներ»-ը գոհունակութեան մթնոլորտի մը մեջ առարկայական կերպով ընսարկեցին իրենց գրութիւնները, արտայայտեցին իրենց մտածումները՝ իրենց կատարած աշխատանքին մասին, ինչպես նաեւ ծանօթացան այն հոլովոյթին, որմէ իրենց գրութիւնը անցած է թուղթին յանձնուելուն մինչեւ հրատարակուիլը:

12 մայիս 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը այցելեցին Համագոգայինի «Վահե Սէթեան» հրատարակչատուն, ուր անոնք դիմաւորւեցան հրատարակչատուն տնօրին Յակոբ Հաւաթեանին կողմէ:

Հանդիպումը սկսաւ տպարան այցելութեամբ, ուր Յ. Հաւաթեան ներկայացուց տպարանի պատմութեան անցած տարբեր փուլերը:

Յ. Հաւաթեան նշեց, որ Համագոգայինի տպարանը ամբողջ սփիւրքի կարիքները կը գոհացնէ, սակայն կացութիւնը հետզհետէ կը դըւարանայ:

Ան անդրադարձաւ տարբեր կառոյցներուն. ա) տպարան, բ) գրատարած, գ) գրախանութ, դ) «Լիսի Թիւթիւննեան» ցուցասրահ:

Ան նաեւ Ներկայացուց հրատարակչատան դիմագրաւած կարգ մը դժուարութիւնները եւ անոնց ուղղութեամբ կատարուող քայլերը:

3. Յաւաթեան յայտնեց, որ տպարանը ընդմիշտ կը քաշալերէ նոր սերունդ գիրքեր պատրաստելու եւ կը ստանձնէ լաւագոյններուն հրատարակութիւնը:

Ազա մասնակիցները բարձրացան հրատարակչատուն, ուր տեսան տպագրական առաջին գործիքը, զոր Նիկոլ Աղբալեան առաջին աշխատցողը եղած է:

3. Յաւաթեան «Ապագայ լրագրողներ»-ուն ցոյց տուաւ տպարանին լոյս ընծայած տարբեր հրատարակութիւնները:

19 մայիս 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը այցելեցին Մեծի Տան Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դպրեվանք: Այցելութեան նպատակն էր ծանօթանալ դպրեվանքի աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ՝ անոր կառոյցին եւ շամբած հոգեւոր ու ազգային դաստիարակութեան:

Դպրեվանքի տեսուչ Պարոյո Վրդ. Շերնեզեան դիմաւորեց ապագայ լրագրողները, որոնց Ներկայացուց՝ դպրեվանքին առաքելութիւնը, դպրեվանքիներու առօրեան, կրթական ծրագիրը, հոգեւորին կողքին ազգային քթձելու պատասխանատուութիւնը:

«Ապագայ լրագրողներ»-ը իրենց հարցումներով հանդիպումը վերածեցին մտերմիկ գրոյցի մը, որոն ընթացքին անդրադարձ կատարեցաւ՝ դպրեվանքի շամբած ուսման կարեւորութեան, հոգեւորա-

կաններու պատրաստութեան առաքելութեան, արեւմտահայերէնի պաշտպանութեան անհրաժեշտութեան, երիտասարդութիւն-եկեղեցի յարաբերութեան եւ այս իմաստով արձանագրուած բացթողումներուն:

«Ապագայ լրագրողներ»-ը շրջագայեցան դպրեվանքի գրադարանն ու տարբեր բաժանմունքները, ինչպէս նաեւ ծանօթացան դպրեվանքի շրջափակին մէջ գտնուող կոթողներուն ու հայ ժողովորդի պատմութեան տարբեր փուլերը խորհրդանշող քանդակներուն եւ Յայոց ցեղասպանութեան յուշարձանին:

Անոնք այցելեցին նաեւ Ս. Գևորգածածին եկեղեցի:

2 յունիս 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը «Ազդակ»-ի «Փիլսիկ» սրահին մէջ հանդիպում մը ունեցան «Ազդակ» օրաթերթի տևորէն եւ գլխաւոր խմբագիր Ծահան Գանտահարեանին հետ: Ծ. Գանտահարեան անդրադարձաւ տեղեկատուական դաշտի անցեալին ու Ներկային եւ կեդրոնացաւ «Ազդակ» օրաթերթին վրայ:

Ծ. Գանտահարեան անդրադարձաւ խմբագրական կազմի աշխատանքին՝ նշելով, որ նախապէս յօդուածագիրը կը սպասէր օրաթերթի խմբագրական կազմի հաւանութեան, որպէսզի իր յօդուածը տպուի, սակայն այսօր ան կընայ իր յօդուածը որեւէ առցանց հարթակի վրայ տեղադրել: Ան սակայն նշեց, որ շարք մը յօդուածագիրներ տակաւին կը նախընտրեն իրենց յօդուածը տպագիր թերթին մէջ տպել:

Ծ. Գանտահարեան սիսակ նկատեց այն կարծրատիպը, թէ տպագիր մամուլը այլեւս չի կարդացուիր, նշելով, որ այսօրուան թերթին բովանդակութիւնը ընթերցողին աւելի շատ կը հասնի՝ շնորհիւ արհեստագիտութեան ընձեռած միջոցներուն: Ծ. Գանտահարեան անդ-

րադարձաւ նաեւ տպագիր թերթի այլ իրայատկութիւններուն:
Գանտահարեան ամփոփ անդրադարձ կատարեց «Ազդակ» օրաթերթի անցած ուղիին, բացառիկ թիւերուն, թուայնացումին, լսարաններուն:

Իր խօսքի աւարտին «Ազդակ»-ի տևորէնը ծրագիրին մասնակիցները մղեց յօդուածագիրներ դառնալու եւ յաճախակի դրութեամբ օրաթերթին յօդուածներ տրամադրելու: Յանդիպումի աւարտին մասնակիցները իրենց հարցումները ուղղեցին եւ կարծիքներ յայտնեցին:

9 յունիս 2023-ին «Ապագայ լրագրողներ»-ը ուսեցան աշխատանքային հանդիպում մը:

«Ապագայ լրագրողներ»-ը քննարկեցին իրենց նախասիրութիւնները, եւ իրաքանչիւրը, իր հետաքրքրութիւններուն համաձայն, ճշդեց այն սիրթը, որուն շուրջ պիտի կատարէ իր ուսումնասիրութիւնը, պիտի գրէ իր յօդուածը, պիտի պատրաստէ իր լսատեսողական ռեփորթաժը եւ պիտի ներկայացնէ իր կատարելիք հարցազրոյցը, ինչպես նաեւ ճշդուեցան աշխատանքները յանձնելու վերջնական թուականները:

Միտքերու փոթորկումի այս հանդիպումը եղաւ առիթ մը՝ նաեւ ճշդելու «Ապագայ լրագրողներ»-ուն կատարելիք ընկերային հանդիպումը:

16 յունիս 2023-ին իր աւարտին հասաւ «Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրը՝ նախաձեռնութեամբ «Ազդակ»-ին եւ աջակցութեամբ «Գալուստ Կիլպէնկեան» հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքին:

«Ապագայ լրագրողներ»-ու ծրագիրի երրորդ փուլին մասնակիցները եզրափակիչ հանդիպումին ընթացքին ծանօթացան «Գալուստ

Կիլպէնկեան» հիմնարկութեան եւ անոր ծրագիրներուն:

Օրուան դասախոսն էր «Գալուստ Կիլպէնկեան» հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքի Լիբանանի մեջ ծրագիրներու պատասխանատու Գայեանէ Մածունեան:

Ան ներկայացուց՝ Գալուստ Կիլպէնկեանի կենսագրականը, հիմնարկութեան ծրագիրները, հայկական բաժանմունքն ու անոր ծրագիրները, Լիբանանի յատուկ ծրագիրները, որոնց շարքին են՝ հրատարակչական, ուսումնական, մանկավարժական, նորարարական, արեւմտահայերէնի կենսունակութեան նպաստող ծրագիրները, հա-

մացանցի եւ արհեստագիտութեան հետ արեւմտահայերէնը ժամանակակից պահելու ծրագիրները, ելեկտրոնային կայքերը, թուայնացումի աշխատանքները, հայկական դպրոցներուն տրամադրուած օժանդակութիւնները, ուսուցիչներու վերառուակաւորման ծրագիրներն ու կրթանպաստները:

Այս շրջագիծին մեջ Գ. Մածունեան յաւելեալ մանրամասնութեամբ անդրադարձ նաեւ Լիբանանի ծրագիրներու ռազմավարութեան եւ զանոնք աշխուժ պահող հիմնասիւներուն:

Այս բոլորէն անկախ՝ Գ. Մածունեան ներկայացուց նաեւ «Չարմանական ճամբար»-ի ծրագիրը, անոր գործադրութեան միջոցներն ու հետապնդած նպատակները:

Ան նաեւ ցոյց տուաւ այս հրատարակութիւնները, որոնք հովանաւորուած են «Գալուստ Կիլպէնկեան» հիմնարկութեան կողմէ:

Յանդիպումի աւարտին «Ապագայ լրագրողներ»-ը իրենց հարցումները ուղղեցին դասախոսին, որ կատարեալ թափանցիկութեամբ, արհեստավարժութեամբ եւ սրտբաց կերպով պատասխանէց՝ ընդգծելով այս օրենքներն ու ժամկետներու հանդեպ բժախընդութիւնը, որոնց հիման վրայ կը գործ «Գալուստ Կիլպէնկեան» հիմնարկութիւնը: